

Economisch-Statistische Berichten

Werkwillige wachtenden

★

Drs Th. H. M. Hillen

Structuurwijziging in de groothandel

★

Mr H. Snel

Het loon van de overheidsdienaar

★

A. Leeman

De Belgische monetaire politiek
in 1954

★

Ir C. L. W. Ruys

De ontwikkeling van het volkstuinwezen
in Nederland

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

40e JAARGANG

No 1981

WOENSDAG 1 JUNI 1955

DE NEDERLANDSCHE FONDSEN MAATSCHAPPIJ N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage.
Kantoor houdende te Amsterdam.

Uitgifte van

**900 aandelen aan toonder
elk groot nominaal f. 1000,-**

voor de helft delende in de resultaten over het boekjaar 1955 en ten volle in die over de volgende jaren, uitsluitend voor de houders van reeds uitstaande aandelen.

Ondergetekender berichten, dat zij de inschrijving op bovengenoemde aandelen, uitsluitend voor houders van aandelen, openstellen op

Maandag, 6 Juni 1955

van des morgens 9 uur tot des namiddags 4 uur te hunnen kantore

tot de koers van 107 pCt.

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 26 Mei 1955.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn verkrijgbaar te hunnen kantore, alwaar tevens, in beperkt aantal, verslagen over het boekjaar 1954 en de statuten der vennootschap ter beschikking zijn.

Amsterdam, 26 Mei 1955

LIPPMANN, ROSENTHAL & CO.

R. Mees & Zoonen

*Bankiers en
Assurantie-makelaars*

Rotterdam

*Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen*

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.*

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheck-rekening 260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 29,—, overige landen f 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.*

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief *f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.*

Verdubbel

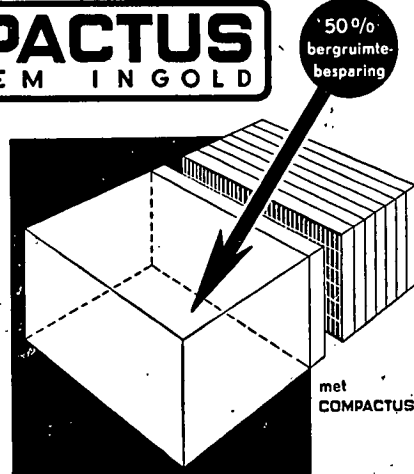
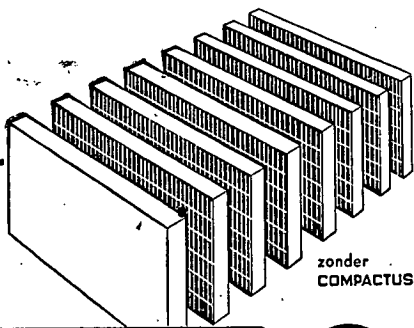
**uw
opberg-
ruimte**

met

COMPACTUS
S Y S T E E M I N G O L D

Ned. octrool no. 68.864
Belgisch octrool no. 483.103

Door de toepassing van het COMPACTUS-archief kan men de nuttige opbergruimte in bestaande gebouwen verdubbelen, terwijl men voor nieuwe gebouwen de archiefruimte tot op de helft kan terugbrengen.

HEEMAF

FABRIEK VAN, ÉLECTRISCHE MACHINES EN APPARATEN

Werkwillige wachtenden

„Nicht der Ruhestand, sondern die Arbeit musz attraktiv gemacht werden“

Deze zinsnede uit één der dertig voordrachten en referaten gehouden op het „2. Arbeitswissenschaftlicher Kongress“ te Dortmund over het thema „Der ältere Mensch in der Arbeit und im Betrieb“¹⁾ vormt een kernachtige weergave van het daar besprokene.

In de laatste decennia is het percentage ouderen (van 45 jaar en daarboven) van de totale bevolking in de geïndustrialiseerde landen sterk toegenomen. De stijging van de gemiddelde leeftijd brengt mede, dat bijna iedereen van een pensioen zal kunnen genieten. Men kan dit bereiken van een hogere leeftijd alleen maar toejuichen, bedenkende hoe een ieder na gedane arbeid van een rustige levensavond kan profiteren. Zou men vervolgens kunnen volstaan met het treffen van regelingen, die een redelijk levensonderhoud van oudere mensen waarborgen, dan had het boven gestelde thema weinig zin.

Het aan de orde gestelde vraagstuk was echter dat van de levensvulling van oudere mensen. Zij verliezen hun dagelijkse bezigheid en vinden daarvoor in de moderne samenleving geen compensatie meer in een belangrijker wordende functie — grotere macht en verantwoordelijkheid — in familieverband, zoals dat in een meer agrarische samenleving het geval was, en nog is in bij uitstek agrarische gebieden en landen. Dit komt dus neer op functieverlies van de ouderen; als dit bovendien schoksgewijs geschiedt — zoals bijv. bij de overgang van werk naar pensionering — kan de gedwongen rust ernstige gevolgen hebben voor de lichamelijke en geestelijke gezondheid.

Moet dan niet juist de „Ruhestand“ aantrekkelijk worden gemaakt, in tegenstelling tot het boven geciteerde? Dat is inderdaad hetgeen een groot aantal sprekers in hun voordrachten behandelde. De enige wijze, waarop men echter dit doel bereiken kan is: zorgen, dat ouderen, die de overgang naar inactiviteit nog niet kunnen of niet willen maken, opnieuw maatschappelijk nuttige arbeid kunnen verrichten. Dit komt dus neer op het weer in-

¹⁾ Congres van 17-19 Maart jl., gehouden door de „Gesellschaft für arbeitswissenschaftliche Forschung e.V.“. Korte weergaven van de voordrachten werden gepubliceerd in „Zentralblatt für Arbeitswissenschaft und soziale Betriebspraxis“ Heft 5A, Mei 1955. De geciteerde zin is uit het referaat van Dr W. Kellner: „Altersgrenze und Sozialreform“.

schakelen of handhaven van ouderen in het arbeidsproces. In een geïndustrialiseerd land is dit de enige weg langs welke men de gepensioneerden hun nieuwe positie kan leren aanvaarden. De op onvoldoende wijze opgevangen schok van de gedwongen rust na het 65e levensjaar wordt veelal niet als een „uitrusten na gedane levensarbeid“ ondervonden. In de door het congres opgestelde aanbevelingen wordt dan ook uitgesproken, dat dient te worden gestreefd naar vervanging van de vastgelegde leeftijdsgrens door een grens die wordt bepaald door persoonlijk prestatievermogen en individuele wil tot werken, met in acht neming van de bijzondere eisen, welke de beroepsarbeid in elk afzonderlijk geval stelt.

Op welke plaats en in welke functie moet men de oudere arbeider zijn werk doen verrichten? De eerste eis is, dat hij zo mogelijk in hetzelfde bedrijf moet blijven, want als iemand lang aan een bepaald bedrijf verbonden is geweest, is hij er innerlijk van overtuigd, nog gedurende lange tijd in dat bedrijf zijn werk te zullen vinden. Bovendien wordt in de loop der jaren zijn functie belangrijker, doordat hij bijv. deelneemt aan het opleiden van jongere arbeidskrachten. Zou men hem in dit bedrijf na pensionering niet langer willen handhaven, dan zou het gevoel van „Betriebszugehörigkeit“ een gevoelige knak krijgen met vaak onherstelbare gevolgen voor zijn geestelijk en lichamelijk welzijn.

Wat zijn functie betreft dient men rekening te houden met verschuivingen in zijn bekwaamheden. Ouderdom komt met gebreken. De lichaamskracht en reactiesnelheid nemen af, maar grotere ervaring en verantwoordelijkheid zijn even zovele eigenschappen die voor de onderneming van hoge waarde zijn. In veel gevallen kan reeds tijdens de laatste jaren, waarin men nog in de „oude“ functie aan het bedrijf verbonden is, een voorbereiding op de nieuwe functie de continuïteit bevorderen. Een belangrijke voorwaarde is, dat de nu te verrichten arbeid niet in een speciaal daarvoor gecreëerde — dus in wezen fictieve — functie wordt verricht, doch volwaardig is.

Wellicht kan zo worden voorkomen, wat in een gesprek tijdens een enquête van gepensioneerden naar voren kwam, toen gevraagd werd naar hun tijdsbesteding, waarop het antwoord luidde: „Wij wachten“. „Maar waarop dan?“ „Dat weet ik niet, maar wij wachten toch!“

Vlaardingen.

W. TIMS.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Werkwillige wachtenden, door <i>W. Tims</i>	507	schap, door <i>Prof. J. Brands</i>	517
Structuurwijziging in de groothandel, door <i>Drs Th. H. M. Hillen</i>	509	Aantekening:	
Het loon van de overheidsdienaar, door <i>Mr H. Snel</i>	511	Detailhandel en economische stabiliteit, door	
De Belgische monetaire politiek in 1954, door		<i>F. J. G. Schrijver</i>	520
<i>A. Léeman</i>	513	Geld- en kapitaalmarkt, door <i>Drs J. C. Brezet</i> ...	522
De ontwikkeling van het volkstuinwezen in Nederland, door <i>Ir C. L. W. Ruys</i>	516	Statistieken:	
Bedrijfseconomische notities:		Interim-indexcijfers van groothandelsprijzen in	
Het jaarverslag van de open naamloze vennoot-		Nederland	523
		Emissies in 1955	523
		Bankstaten	524

COMMISSIE VAN REDACTIE: *C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.*
 COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: *F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.*

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Drs Th. H. M. HILLEN, Structuurwijziging in de groot-handel.

Uit kringen van groothandelaren wordt meermalen de klacht vernomen, dat de eisen, die door afnemers worden gesteld, alsmede de toegenomen drang van afnemers zelf een gedeelte van de groothandelstaak over te nemen, tot gevolg hebben, dat zelfs in de huidige hoogconjunctuur de resultaten relatief pover zijn. Hier is kennelijk sprake van een structureel vraagstuk. Schrijver gaat allereerst op de achtergronden van deze structuurwijziging nader in en bespreekt de maatregelen welke van de zijde van de groothandel zijn en moeten worden genomen. Voorts meent hij, dat in dezen ook een taak voor de Overheid is weggelegd. Wat van de Overheid mag worden gevraagd is in de eerste plaats de intrekking van de Beschikking Handelsmarges 1955, die het de groothandel onmogelijk maakt een realistische en verantwoorde prijspolitiek te voeren. Het is bevreedend te ervaren, dat de Overheid niet steeds die steun aan het bedrijfsleven verleent, welke mag worden verwacht en zelfs het bedrijfsleven corrigeert in zaken, welke de Overheid van anderen gedooft. Schrijver gaat in dit verband in op het ontwerp wet economische mededinging teneinde aan te tonen hoe zeer dit ten nadele van de ondernemers is.

Mr H. SNEL, Het loon van de overheidsdienaar.

Het is uiterst moeilijk de juiste hoogte van het loon van de overheidsdienaar vast te stellen. Een uitspraak dat dit loon te hoog of te laag is, veronderstelt een algemeen als goed aanvaard en enigermate vast liggend vergelijkingspunt. Thans, nu de lonen in het particuliere bedrijf hoog zijn, worden vooral deze als vergelijkingsmaatstaf veelvuldig gehanteerd. Volgens schrijver leidt het afwegen van de totale arbeidsrechtelijke posities tot een reëlere uitkomst dan de methode van loon tegenover loon stellen. De koopkrachtige positie van vooral de werknemer van de Overheid wordt niet alleen bepaald door zijn loon, maar mede door enkele andere factoren, waarvan worden genoemd: de aanspraken in geval van ziekte, de pensioenrechten en de bestaanszekerheid. Schrijver vergelijkt de positie van de overheidsdienaar te dien aanzien met die van de werknemer in het particuliere bedrijf. Het komt hem redelijk voor, dat, nu er een looncommissie is ingesteld ter bestudering der verhouding van de lonen, die de Overheid betaalt, t.o.v. die welke in het particuliere bedrijf worden verdiend, ook met de secundaire factoren, die de hoogte van het loon bepalen, rekening wordt gehouden.

A. LEEMAN, De Belgische monetaire politiek in 1954.

In de loop van 1954 herstelde België zich geleidelijk van de recessie die zich in 1952/53 voordeed. Het effect van de toegenomen geldvoorraad werd geneutraliseerd door een verhoging der productie, maar ook door een stijging van het betalingsbalanstekort, hetgeen er op wijst dat België meer verteerd dan verdiend heeft. Schrijver vraagt zich af, of het wenselijk is, dat aanzienlijke schatkisttekorten — waarop de verhoogde inkomensvorming voor een deel steunde — gehandhaafd blijven op een moment, dat het conjunctureel herstel zich duidelijk

aftekent en of het logisch is het deflatoire effect van de betalingsbalans te helpen wegwerken door deze schatkisttekorten te financieren met buitenlandse leningen. De hoge obligatie-rentevoeten hadden een moeilijke industrie-financiering tot gevolg. In 1954 werd nogmaals onderstreept, dat het loonpeil in België de kostenverhoudingen aldaar op de spits heeft gedreven. Hoewel de monetaire politiek alleen geen adequaat instrument is om de hoge loonkostencomponent te drukken, hadden via een gemakkelijk en minder kostbaar investeringsproces heel wat resultaten in deze zin kunnen worden bereikt. Evenals in voorgaande jaren, is de monetaire politiek in 1954 juist anders georiënteerd geweest.

Ir C. L. W. RUYLS, De ontwikkeling van het volkstuinwezen in Nederland.

In dit artikel wordt allereerst de voorgeschiedenis en daarna de ontwikkeling van het volkstuinwezen, dat zoals wij dat nu kennen eigenlijk nog maar een kleine 50 jaar oud is, beschreven. Aanvankelijk was de beschikbaarstelling van volkstuinjes een soort van armenzorg. In de eerste wereldoorlog veranderde het karakter van het volkstuinwezen: de armenzorg kwam op de achtergrond, de voedselschaarste op de voorgrond. Na de eerste wereldoorlog werd de eerste stap op het pad, dat leidde van de nutstuin naar de recreatietuin gezet, een ontwikkeling, die na de tweede wereldoorlog voortgang vond. De grote animo voor de volkstuin begint pas na veertigjarige leeftijd, terwijl gepensioneerden soms meer dan 25 pCt van het aantal volkstuinders uitmaken. De grootte der tuinen is zeer verschillend; tegenwoordig wordt 300 m² een goede oppervlakte geacht.

— SOMMAIRE —

Drs Th. H. M. HILLEN, Modifications de structure dans le commerce de gros.

Les résultats du commerce de gros aux Pays-Bas doivent être considérés comme relativement médiocres, même dans la haute conjoncture actuelle. Il s'agit ici d'un problème de structure.

Mr H. SNEL, La rémunération des agents de l'Etat.

L'auteur estime qu'une commission des salaires, qui se préoccupe d'étudier les rapports entre les salaires payés par l'Etat et ceux du secteur privé, faut également tenir compte des circonstances secondaires.

A. LEEMAN, La politique monétaire belge en 1954.

L'auteur donne un aperçu du développement monétaire en Belgique. Il se demande si la politique monétaire a été appropriée.

Ir C. L. W. RUYLS, Le développement des jardinets populaires aux Pays-Bas.

Les progrès sociaux ont entraîné un changement dans la destination des jardinets populaires. Il est devenu nécessaire pour la récréation du peuple, de passer du système des jardinets utilitaires au système des jardinets d'agrément.

Structuurwijziging in de groothandel

Meermalen bereikt ons de klacht uit kringen van groothandelaren, dat de eisen, welke tegenwoordig door afnemers aan hun bedrijven worden gesteld, benevens de toenemende drang van afnemers om zelf een gedeelte van hun taak over te nemen, tot gevolg hebben, dat zelfs onder de huidige omstandigheden van hoogconjunctuur de resultaten relatief pover zijn te noemen. Kennelijk hebben wij hier dus niet met een probleem van conjuncturele, doch van structurele aard te doen, hetgeen impliceert, dat het dringend noodzakelijk is, dat de groothandel zich bezint over het vraagstuk of de werkzaamheden, welke hij thans verricht, nog wel in overeenstemming zijn met de behoefte, welke aanwezig blijkt te zijn.

Er zijn twee vraagstukken, welke de groothandel moet bestuderen, en wel in de eerste plaats of er in de betreffende bedrijfstak nog behoefte aan een groothandel bestaat en in de tweede plaats of de groothandelszaken niet dusdanig zijn ingericht, dat hetgeen zij bieden niet meer wordt gewaardeerd op de hoogte van hetgeen zij er voor vragen.

De geschiedenis heeft geleerd, dat in tal van bedrijfstakken de groothandel geheel is verdwenen, omdat de afnemersgroepen, al of niet georganiseerd in coöperaties, zijn taak tot zich trokken, of de vooruitgang van de techniek het bestaan van de groothandelsfunctie overbodig maakte. Een klassiek voorbeeld van dit laatste is het kopen van koeien in Noord-Amerika, waar de grossiers treinen charterden om de koeien met winst in Chicago te verkopen. Door de toeneming van het verkeer, waardoor iedere farmer met eigen vrachtauto over verbeterde wegen de koeien naar Chicago kon brengen, kwam aan dit vak een einde. Een ander voorbeeld zien wij in de landbouw, waar coöperatieve verenigingen de handelstaak volledig tot zich hebben getrokken.

Bedrijfseconomische rationalisatie.

De algemene klacht is, dat de afnemers van de gevestigde zaken een grote service verlangen, zowel wat betreft snelle levering als wat betreft het aanhouden van een groot assortiment van minder courante artikelen, doch de courante artikelen bij concurrenten kopen, welke iets goedkoper zijn, maar die service niet verlenen. Hieruit kan men slechts twee conclusies trekken en wel:

- a. de prijsvaststelling van de artikelen is niet economisch verantwoord, d.w.z. men verkoopt de courante artikelen te duur en kan hiermede niet concurreren, terwijl men de incurante artikelen te goedkoop verkoopt, omdat men hierop niet alle kosten laat drukken, welke uit hoofde van hun incurant-zijn toegerekend dienen te worden;
- b. men vraagt voor de service een prijs, welke hoger ligt dan de waardering, welke de afnemer er voor heeft. Heeft men echter die prijs nodig, dan zal die vergaande service achterwege moeten blijven.

Een andere klacht is, dat de fabrikant zich, met uitschakeling van de groothandel, rechtstreeks tot de detaillist of zelfs tot de verbruiker wendt, kennelijk, omdat hem dit voordeliger is of omdat zijn verkoop daarvoor beter wordt gestimuleerd.

De groothandel kan aan deze vraagstukken onmogelijk voorbij lopen en wachten met het nemen van maatregelen, totdat een en ander dermate vaste vormen heeft aan-

genomen, dat de opgekomen of opkomende organisaties niet meer kunnen worden ontbonden.

De tijden zijn veranderd. In vroeger jaren was het de kunst van de groothandel ergens ter wereld een artikel te vinden, hetwelk tegen redelijke prijs op de markt kon worden gebracht. Thans heeft ieder land zich op industrialisatie toegelegd en men kan ieder artikel overal betrekken; het verkeer, waarbij wij vooral denken aan het postverkeer, heeft tot gevolg gehad, dat iedere candidaat-afnemer door de fabrikant wordt bereikt, terwijl de toeneming van het organisatiezeven het mogelijk maakt in vele gevallen de groothandels-tussenschakel te vermijden. Het resultaat van dit alles was, dat men in de betreffende kringen inzag, dat practisch het gehele wereld-aanbod tegen de beperkte en in vele gevallen gegeven vraag van het binnenland werd gesteld en dat derhalve een zodanige discriminatie tussen vraag en aanbod ontstond, dat in een ongebreidelde concurrentie de aanbod-zijde het kind van de rekening moest zijn. Dit geldt voornamelijk voor goederen, welke hier te lande niet worden geproduceerd en in mindere mate ook voor Nederlandse goederen. De binnenlandse fabrikant is echter in zoverre in een gunstige positie, dat hij enigszins door invoerrechten wordt beschermd en door reclame de vraag kan opwekken. Door schade en schande geleerd, is men toen overgegaan tot kartellering en heeft men in onderling overleg prijzen-, leverings- en betalingscondities gefixeerd. Maar tevens heeft men hierbij ervaren, dat het zaak is in dezen uitermate voorzichtig te werk te gaan, want nauwelijks is een artikel, uit de prijshoek gezien, interessant geworden of iemand uit aanverwante vakken werpt zich er op en de kartellering is voor dat artikel doorbroken.

De door deskundigen beheerde kartelbureaux hebben langzamerhand er voor kunnen zorgen, dat het juiste evenwicht is gevonden, maar de groothandelaren hebben niet kunnen weerstaan aan de druk, welke altijd door afnemers wordt uitgeoefend, om iets meer te krijgen dan een ander en de concurrentie op het gebied van de prijzen is verplaatst naar het gebied van de service. Dit heeft een dusdanige vorm aangenomen, dat de kosten van die service niet meer kunnen worden goedgemaakt en de afnemers zich verenigen tot inkoopcombinaties of gaan kopen bij kleinere zaken, welke deze service niet kunnen verlenen, maar de artikelen goedkoper leveren.

De vraag komt naar voren, of het niet dringend noodzakelijk is, dat het systeem van kostentoewijzingen wordt herzien en dat een samenwerking wordt verkregen, welke is gericht op het zo mogelijk handhaven van de verleende service, doch met minder kosten voor de betreffende ondernemingen. Voor de verschillende branches ligt dit probleem uiteraard anders, doch er zijn diverse mogelijkheden, waarbij wij o.a. denken aan gezamenlijke voorraad van weinig gangbare artikelen, verplichte incasso na overschrijving van de crediettermijn, een begrenzing van het reizigersbezoek, een gemeenschappelijke showroom van noodzakelijke goederen met geringe omloopsnelheid, een controle op de winstmarge van de detaillist, zo mogelijk gecombineerde inkoop, etc.

Wat het overnemen van de groothandelstaak door de fabrikant betreft, zijn wij van mening, dat hierin een ernstig gevaar voor de groothandel schuilt en deze zal

goed doen de redenen van die ontwikkeling te bestuderen. Van de ene kant wil het ons voorkomen, dat een zelfverwijf wel op zijn plaats is. Speciaal ten aanzien van de binnenlandse fabrikanten en ook wel van de buitenlandse fabrikanten, die hier te lande door agenten zijn vertegenwoordigd, is de groothandel in vele bedrijfstakken te kort geschoten in zijn specifieke taak van voorraadvorming en heeft met kleine hoeveelheden geput uit de voorraden van de fabrikant. Alleen reeds psychologisch is het te verklaren, dat de fabrikant, die uit hoofde van zijn functie feitelijk geen voorraden moet behoeven aan te houden, naar wegen zoekt om deze te spuien, desnoods buiten de groothandel om. Van de andere kant menen wij, dat ook de prijsvorming hier wederom een grote rol speelt. De fabrikant immers beschikt in de regel niet over een verkoopapparaat, waarmede hij eenieder kan bedienen en beperkt zijn activiteit tot de grotere afnemers. Een staffelkorting kan hier geboden zijn, terwijl veelal — vooral bij merkartikelen — met een vaste marge wordt geopereerd.

Een tweede vraag is of de groothandel niet een beroep op de Overheid zal kunnen doen; dit zal echter niet kunnen geschieden voordat hij heeft getoond zelf bereid te zijn die stappen te ondernemen, welke het mogelijk maken de verbinding tussen fabrikant en consument op een zo goedkoop mogelijke wijze tot stand te brengen. Zolang met het verplaatsen van een artikel van de fabrikant naar de consumenten een 50 à 60 pCt en soms meer is gemoed, zal de Overheid zeker niet bereid zijn de helpende hand te bieden, tenzij is aangetoond, dat in eigen kring al het mogelijke is gedaan om bezuiniging te verkrijgen, of is aangetoond, dat dit percentage noodzakelijk is.

Taak voor de Overheid.

Wij geloven, dat er inderdaad een taak voor de Overheid is weggelegd; echter zal men de zaken realistisch moeten bezien en zich moeten beperken met zijn desiderata en vooral realistisch moeten zijn bij het bepleiten van zijn belangen.

Nog onlangs hoorden wij tegenover ambtenaren de stelling verkondigen, dat de Overheid een groothandelsbedrijf zou moeten beschermen, omdat het een bijzondere taak vervult; deze zou hieruit bestaan, dat het in staat is in tijden van rampen direct grote hoeveelheden goederen ter beschikking te stellen. Men realiseerde zich echter niet, dat dit geen taak voor de handel is. Indien het noodzakelijk is, dat bijv. voor het geval van overstromingen grote hoeveelheden schoppen of zandzakken of geneesmiddelen of wat dan ook worden opgeslagen, dan is dat een taak van de Overheid en niet van de handel. Het is duidelijk, dat men op deze wijze zijn belangen niet kan bepleiten.

Terecht stelt de Overheid, dat het noodzakelijk is, de opwaartse druk op de lonen tegen te gaan door de prijsvaststelling op een niveau te brengen, dat zo laag mogelijk is en dat eenieder, die in het productieproces werkzaam is, hieraan zijn medewerking dient te verlenen, zelfs al zou dit moeten ten koste van een gedeelte van de persoonlijke vrijheid van de ondernemer, een beperkte vrijheid overigens, welke altijd nog beter is, dan niet-bestaan, hetgeen voor een gedeelte van de groothandel op het spel staat.

Minister Zijlstra motiveert in het herdenkingsnummer van „E.-S.B.” van 5 Mei jl. dat loon- en prijspolitiek voor

onze volkshuishouding uit een oogpunt van conjunctuurpolitiek van essentieel belang zijn. Wat van de Overheid wel mag worden gevraagd is in de eerste plaats de in-trekking van de Beschikking Handelsmarges 1955. Een Beschikking, welke de winstmarges bevestigt, is uit de tijd en maakt het de groothandel onmogelijk een realistische en verantwoorde prijspolitiek te voeren. Het zou te verantwoorden zijn, indien de structuur van de groothandel dusdanig ware, dat op alle artikelen economisch gezonde marges werden berekend, doch zulks is zeer zeker niet het geval en deze beschikking maakt het de groothandel onmogelijk die prijswijzigingen aan te brengen, welke, in de snelle ontwikkeling van de laatste tientallen jaren, economisch bezien, scheefgetrokken marges redresseert. De Overheid zal het klimaat dienen te scheppen, waaronder een prijsverlaging ook inderdaad tot stand zal kunnen komen, maar aangezien een prijsverlaging, welke van invloed is, gepaard zal moeten gaan met enkele verhogingen op onderdelen, kan zulks niet bij een bevrozing der marges.

De Kartelwetgeving.

Bevreemdend is het te ervaren, dat de Overheid niet steeds die steun aan het bedrijfsleven verleent, welke mag worden verwacht en zelfs het bedrijfsleven corrigeert in zaken, welke de Overheid van anderen gedooft. Wij denken hierbij aan het gestelde in het ontwerp wet economische mededinging en moeten op deze materie wat dieper ingaan om aan te tonen hoe zeer dit ten nadele van de ondernemers is.

Het is opvallend, dat geen enkele van de requesten, welke de verschillende organisaties aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal hebben aangeboden, gewag maken van de vraag of wettelijke regeling in Nederland geboden is. Zou dan werkelijk een ieder overtuigd zijn, dat de kartelafspraken in ons land zo stringent zijn, dat een ingrijpen van de Overheid noodzakelijk is?

Zelfs de Ministers, die het ontwerp hebben onderkend, achten het niet nodig om de reden op te geven, waarom zij een dermate ingrijpende bevoegdheid wenselijk achten. De Memorie van Toelichting zegt alleen, dat sinds 1935 een kartelwetgeving in Nederland bestaat en dat zowel een teveel als een te weinig aan binding schadelijk is; dit als enige bestaansreden voor deze wet.

De historische ontwikkeling kan onmogelijk een grondslag vormen. De wet van 1935 immers kwam onder geheel andere omstandigheden en met geheel andere doeleinden tot stand. Het was de tijd, dat een moordende concurrentie heerste, dat ons land werd overstroomd door goedkope buitenlandse artikelen, waarvan Japan een voorname leverancier was en dat overproductie in vele bedrijfstakken een normale situatie vormde. Met contingentering trachtte men toen de druk van het buitenland te verminderen, waarna de kartelwet werd gehanteerd om de binnenlandse concurrentie in te perken. Wij zagen voor de laatste wereldoorlog dan ook uitsluitend algemeen-verbindendverklaringen en nooit het tegenovergestelde.

Het kartelbesluit van 1942 werd ons door de bezettende macht opgedrongen, waarbij deze het recht opeiste zelf algemeen-verbindende bedrijfsregelingen vast te stellen en zich verder een dermate grote bevoegdheid toe-eigende, dat er niet aan valt te twijfelen, of het enige doel was het bedrijfsleven in de oorlogseconomie met dwang in te schakelen.

De huidige tijd is met geen van de beide voorafgaande periodes te vergelijken, zodat verwacht mocht worden, dat de wetsontwerper aantoonde, dat ook onder deze gewijzigde omstandigheden de noodzaak nog aanwezig is.

Een meer duidelijke motivering geeft Prof. Dr A. H. M. Albrechts in de stellingen, welke hij voor de juridische en economische afdelingen van het Thijmgenootschap heeft verdedigd. Hij stelt daar, dat het vereist is de marktverhoudingen te ordenen om de werking der concurrentie in overeenstemming te doen zijn met de norm van economische doelmatigheid, maar laat deze stelling volgen door een nieuwe, luidende: „het is juist, dat de Centrale Overheid in het wetsontwerp op de economische mededinging de bevoegdheid vraagt om de samenwerking van ondernemingen te steunen, waar deze strekt tot bevordering van het algemeen belang en de samenwerking tegen te gaan, waar deze het algemeen belang schaadt”.

Hoewel wij beide grondgedachten kunnen onderschrijven, hebben wij ernstig bezwaar zowel tegen de conclusie van de Memorie van Toelichting als tegen die van Prof. Albrechts. Het verbaast ons nl., dat zonder meer wordt teruggevallen op de kartelafspraken van ondernemingen. Het is toch moeilijk vol te houden, dat uitsluitend ondernemingen de marktverhoudingen kunnen doorbreken of de concurrentie beïnvloeden. Dit kan evenzeer geschieden door bijv. de vrije beroepen en machtsconcentraties van consumenten, in zekere zin zelfs van sportverenigingen. Een prijs- en conditie-afpraak, welke de Nederlandse Maatschappij tot Bevordering der Tandheekunde had ontworpen, toen de samenwerking met de ziekenfondsen dreigde verstoord te worden, kan veel verdere invloed hebben op het economisch welzijn dan zo'n afspraak van bijv. handelaren in weelde-artikelen. Ook kunnen wij economisch geen verschil zien tussen degenen, die diensten verrichten in de vorm van het vrije beroep en in de vorm van een onderneming.

Een voorbeeld van machtsconcentratie, welke belangrijke invloed kan uitoefenen op de marktverhoudingen, zien wij in de inkooporganisatie van instellingen van het Rijk, het Rijksinkoopbureau, doch ook op ander terrein zien wij dergelijke organisaties meer en meer verschijnen.

Het ligt ons inziens voor de hand, dat de wetgever de bevoegdheid had moeten vragen te mogen optreden tegen eenieder, die de machtsverhoudingen in verkeerde zin verstoort, onverschillig of dit door een ondernemer geschiedt of door een ander. Het is moeilijk te verklaren waarom zulks niet is geschied, temeer daar het Voorlopig Verslag hiertoe de hand uitstrekt, aangezien „vele leden” vragen althans de vrije beroepen onder de onderhavige wet te brengen. Op deze wijze kan het bedrijfsleven moeilijkheden ondervinden van economische machtsposities zonder dat het in staat is op gelijke wijze te reageren. Er vormt zich bij het toezicht op de kartels langzaam en

zeker een jurisprudentie, waardoor de kartels aan bepaalde regels worden gebonden, maar de vaak veel machtiger tegenspelers van de groothandel behouden hun volledige vrijheid en kunnen in strijd met het algemeen belang de groothandel schade berokkenen zonder dat deze zich georganiseerd zal kunnen verdedigen. Dit klemt vooral bij generieke onverbindend-verklaring, waarbij met de speciale omstandigheden van een bepaalde bedrijfstak geen rekening kan worden gehouden.

Ten slotte dient aan de Overheid een uitspraak te worden gevraagd over hetgeen zij bedoelt, wanneer zij spreekt over de kostprijs van het meest efficiënte bedrijf. De praktijk heeft geleerd, dat bij de groothandel de minimumprijs steeds gelijk is aan de werkelijke prijs, zodat, indien in de kostprijs niet is begrepen een redelijke beloning van de ondernemer en ook van het geïnvesteerde kapitaal, een renderende bedrijfsvoering onmogelijk wordt. Zelfs menen wij te mogen pleiten voor het in dit verband opnemen in de kostprijs van een zekere ondernemerswinst, aangezien een bedrijf, dat geruime tijd geen ondernemerswinst kan maken, niet aan de verwachtingen voldoet.

Indien echter de prijsvaststelling in een bedrijfstak aan de juiste eisen voldoet, impliceert dit o.i., dat een zekere exclusief-verkeersregeling geoorloofd en zelfs noodzakelijk is. Wanneer er dan nog concurrenten zijn, die lagere prijzen berekenen, voeren zij kennelijk een politiek van dumping en het kan niet anders of zulks gebeurt met de opzet de te weinig berekende marge terug te ontvangen, zodra een machtspositie is veroverd. Hiermede is geen enkel economisch of sociaal doel gebaat en uitsluiting van dergelijke concurrenten is het enig juiste.

Een zelfde houding dient dan te worden ingenomen tegenover handelaren, die in aangrenzende bedrijfstakken werkzaam zijn en de kosten van hun eigen vak gedekt hebbende, andere artikelen opnemen, zonder hierop alle kosten te laten drukken. Geschiedt zulks tijdelijk, dan heeft deze verstoring van de markt geen enkel nut; geschiedt zulks permanent, dan blijkt hieruit, dat de eigen artikelen te duur worden verkocht.

Wij zijn er van overtuigd, dat voor de bedrijfstakken, waar de groothandel een noodzakelijke taak vervult, wel degelijk gehoor bij de Overheid zal worden gevonden, doch het te kennen geven van de aanwezige desiderata zal niet kunnen geschieden, zolang niet kan worden aangetoond, dat door de bedrijfsgenoten zelf het redelijke is verricht om de moeilijkheden op te lossen.

Hiertegenover staat, dat in dat geval de groothandel ook het recht heeft bescherming van de Overheid te vragen op het terrein waar hem de machtsmiddelen ontbreken en zeker om te stellen, dat hij de machtsmiddelen, welke hij heeft, vrijelijk kan toepassen.

¹s-Gravenhage.

Drs TH. H. M. HILLEN.

Het loon van de overheidsdienaar

Het zal wel nooit gelukken om rondom het loon ¹⁾ van de overheidsdienaar rust te krijgen. Verdient hij teveel, dan zal de consument van overheidsgoederen en de gebruiker van overheidsdiensten wel luidkeels aandringen op verlaging van de te royale salarissen en zo hij het niet als consument of als gebruiker doet, dan zal hij

het als belastingbetaler zeker niet nalaten. Hoe dan ook, het gevolg zal wel hetzelfde blijven: de salarissen zullen worden verlaagd. De dertiger jaren van deze eeuw zijn hier een voorbeeld van. Verdient de overheidsdienaar te weinig, dan zal hij zelf wel proberen om voor zijn werk een adequate beloning te krijgen. Zijn vakbonden, de vaktijdschriften en diverse dagbladen zullen alles, wat zij aan argumentatie bij elkaar kunnen garen, aandragen

¹⁾ Tussen het begrip loon en salaris wordt in dit artikel geen onderscheid gemaakt.

om het bevoegde gezag te bewegen de lonen te verbeteren. Dat de hartstochten in een dergelijke situatie tot stakingshoogte kunnen worden opgevoerd heeft de recente geschiedenis in Amsterdam ons geleerd.

Tussen te veel en te weinig ligt de juiste beloning. Het is echter uiterst moeilijk, zo niet ondoenlijk, om de hoogte daarvan vast te stellen. Misschien — maar dan ook heel misschien — is werkclassificatie, gecombineerd met een of meer tariefstelsels en een of meer merit-rating systemen een hulpmiddel. De Overheid heeft met werkclassificatie echter pas een pril begin gemaakt en aan tariefbeloningen en merit-rating wordt slechts schuchter gedacht. De psychologische moeilijkheden rondom deze beloningswijzen zijn voor de Overheid, die haar salariëring afstemt op de middelmatige werknemer en die weet dat iedereen zich met iedereen vergelijkt, groter dan voor het particuliere bedrijfsleven met zijn niet-openbare en dikwijls zelfs geheime lonen. Maar daarover hier niet.

Keren we terug tot het te veel of te weinig. Een uitspraak dat het loon te hoog of te laag is, veronderstelt een vergelijkingspunt dat althans enigermate vast ligt en dat algemeen als goed wordt aanvaard. Hiervoor worden, al naar gelang van datgene wat men met de vergelijking wil aantonen, nu eens de looncijfers van een bepaald voorafgaand jaar of een andere voorafgaande periode genomen, dan weer het indexcijfer van de kosten voor het levensonderhoud of — in weer een ander geval — het loon dat in het particuliere bedrijf voor soortgelijk werk wordt betaald. Vooral deze laatste vergelijking wordt thans — nu de lonen in het particuliere bedrijf hoog zijn — veelvuldig gehanteerd.

Uit het rumoer, dat rondom de laatste loonsverhoging in de overheidssector is ontstaan, klinken dan ook luide de stemmen op, die betogen, dat het loon van de ambtenaar ca ten opzichte van het loon van een soortgelijke werker in het particuliere bedrijfsleven te laag is. Of men nu loon Overheid gaat vergelijken met regelingsloon of met werkelijk verdiend loon particulier bedrijf doet voor het volgende niet ter zake. Want het gaat hier om de vraag of, afgezien van het resultaat er van, in het tumult niet vergeten wordt de vraag te stellen of die vergelijking op zichzelf wel verantwoord is.

Is het wel juist om loon tegenover loon te stellen om zodoende te constateren, dat de overheidsdienaar te kort komt of moet men niet de totale arbeidsrechtelijke posities tegen elkaar afwegen? Het laatste lijkt mij tot een reëler uitkomst te leiden dan het eerste. De koopkrachtige positie van vooral de werknemer van de Overheid wordt niet alleen bepaald door zijn loon maar mede door enkele andere factoren. Hiervan zou ik, vergelijkenderwijze met de man in het particuliere bedrijf, willen noemen: zijn aanspraken in geval van ziekte, zijn pensioenrechten, zijn bestaanszekerheid.

Ziekte tast de economische positie van de man in overheidsdienst aanvankelijk helemaal niet en daarna veel minder ernstig aan dan die van de werknemer in het particuliere bedrijf. De ambtenaar in vaste dienst van het Rijk ontvangt, als hij 10 of minder dienstjaren als zodanig heeft, gedurende 1 jaar zijn volle bezoldiging, dan gedurende 1 jaar $\frac{2}{3}$ gedeelte en voor het daarop volgende jaar $\frac{1}{2}$ hiervan. Heeft hij meer dan 10 dienstjaren dan worden de periodes $3 \times 1\frac{1}{2}$ jaar. Voor de ambtenaar in tijdelijke dienst is de regeling 1 jaar vol, $\frac{1}{2}$ jaar $\frac{2}{3}$ en dan $\frac{1}{2}$ jaar $\frac{1}{2}$, terwijl, op enkele uitzonderingen na, de arbeider, werkzaam bij het Rijk, bij ziekte 1 jaar zijn volle loon ontvangt. (Bij de lagere publiekrechtelijke

organen is de toestand meestal gelijk of gunstiger). Wachtdagen zijn er niet.

De werknemer in het particuliere bedrijf krijgt de eerste 3 wachtdagen helemaal niets en daarna gedurende 1 jaar 80 pCt van zijn loon, voor zover althans zijn werkgever geen aanvullende uitkering doet. Dit is echter zeker geen regel. We zien dus, dat juist als er extra uitgaven zijn, hier de inkomsten teruglopen. Voor een goede vergelijking van het loon van de ambtenaar/overheidsarbeider met het loon van de particuliere werknemer moet men het loon van deze laatste verminderen met de premie, die hij zou moeten betalen als hij dezelfde uitkering bij ziekte zou gaan genieten als de ambtenaar ca. Deze premie zou dan actuariëel moeten worden berekend. Nu ook de ambtenaar de helft van de ziekenfondspremie, die hij als vrijwillig verzekerde moet betalen, door de Overheid gerestitueerd krijgt is er op dit punt vrijwel geen verschil meer met de werknemer in het particuliere bedrijf. Een soortgelijk beeld geven de pensioenrechten te zien. De ambtenaar c.q. de arbeider ²⁾ op wie de Pensioenwet 1922 van toepassing is krijgt op zijn 65e jaar een pensioen, dat het product is van aantal dienstjaren, salaris en $1\frac{3}{4}$ pCt daarvan. Bij een 3 jaar lang genoten salaris van bijv. f 4.000

krijgt hij bij 36 dienstjaren op 65-jarige leeftijd $36 \times \frac{1,75}{100} \times 4.000 = \text{ca f } 2.500$ per jaar. Bij overlijden krijgt de weduwe van deze man f 1.800 per jaar. Heeft hij het standaardgetal van 2 kinderen, dan krijgen die gedurende hun minderjarigheid bovendien per persoon per jaar f 400. Komt de moeder te overlijden of hertrouwt zij dan wordt het wezenpensioen f 800 per kind per jaar. Bij invaliditeit van de man wordt het pensioen berekend als het ouderdompensioen, met enkele gunstige bijzonderheden er bij die voor de hoofdzaak van mijn betoog niet van belang zijn. Voor deze pensioenrechten betaalt zijn werkgever 16,1 pCt van zijn loon als premie, f 644 per jaar dus, terwijl op de man verhaald mag worden (en meestal wordt) $5\frac{1}{2}$ pCt van f 3.000 en 2 pCt van het gehele loon; in het voorbeeld wordt dit f 245 per jaar.

Hoe zit het nu met de arbeider in particuliere dienst, die 36 jaar in dezelfde bedrijfstak gewerkt heeft en eveneens f 4.000 per jaar verdient? Het overzicht op blz. 513 geeft een indruk van de verhoudingen.

Bij deze cijfers moet ik wel aantekenen, dat steeds de gunstigste mogelijkheden zijn genomen en dat de pensioenbedragen globaal zijn berekend. De groot-metaalen de bouwnijverheid zijn als vergelijkingsobject genomen, omdat de lonen van de weekloners in dienst van de Overheid daarmee zeer dikwijls vergeleken worden en de grafische industrie is in het overzicht vermeld, omdat deze bekend staat om haar goede sociale regelingen. Allerlei belangrijke detailpunten, die bij een nadere studie zeker niet veronachtzaamd mogen worden, zijn thans niet aangevoerd. Het gaat er hier alleen maar om een begin van bewijs te leveren dat men meer moet vergelijken dan loon met loon.

Uiteraard mag men de uitkeringen niet los maken van de premies, die er voor worden betaald. Gaat men conclusies trekken uit het overzicht dan ziet men dat in het bruto-loon van de overheidsdienaar een onzichtbaar deel voorkomt van f 155 per jaar, voor de metaalbewerker en de bouwvakarbeider heffen de premie, die de werkgever betaalt en dus bij het loon geteld zou moeten worden en de premie, die de man zelf betaalt en dus het netto-loon

²⁾ Bij bijv. het Staatsbedrijf der P.T.T. werken 53.000 man. Hiervan zijn er 43.000 pensioengerechtigd en 10.000 (nog) niet.

	Overheid	Groot-metaal	Bouw- nijverheid	Grafische industrie	Invaliditeitswet I.W.	
Ouderdomspensioen op 65-jarige leeftijd (gehuwd, geen kinderen beneden 21 jaar)	f 2.500 a)	f 310	f 380	f 750	Ouderdoms- rente f 300	Toesla- gen b) nihil
Invaliditeit op 60-jarige leeftijd (gehuwd, geen kinderen beneden 21 jaar)	„ 2.250	—	—	„ 700	Inv. rente f 300	Toeslagen f 1.000
Overlijden op 60-jarige leeftijd; weduwe > 60 jaar, geen kinderen beneden 21 jaar	„ 1.800	f 160	—	„ 250	Weduwen- rente f 200	Toeslagen f 300
Overlijden beneden 60-jarige leeftijd; weduwe < 60 jaar, 2 kinderen beneden 16 jaar	„ 2.600	Weduwen- rente f 160	Wezen- rente f 30 per kind	—	„ 285	Wezen- rente f 190
Man en vrouw overleden, 2 wezen beneden 16 jaar	„ 1.600	f 60 per kind	—	—	Wezen- rente f 190	Kinder- bijslag f 340
Premie werkgever	f 400	f 78	f 78	f 240	Premie werkgever f 30	
Premie werknemer	„ 245	„ 78	„ 78	„ 120	Premie werknemer nihil	

a) Alle bedragen — zowel uitkeringen als premies — zijn jaarbedragen.

b) De toeslagen in deze kolom genoemd worden slechts betaald tot de man of de weduwe 65 jaar is.

verlaagt, elkaar op, terwijl er voor de man in de grafische industrie een surplus is van f 120 per jaar. Wordt de premie voor de Invaliditeitswet medegerekend dan worden de niet zichtbare factoren resp. f 30, f 30 en f 150 per jaar. Over het milliardentekort in het pensioenfonds voor burgerlijke rijksambtenaren zwijg ik hier, hoewel het niet irreëel zou zijn dit in mijn beschouwing te verwerken.

Even belangrijk voor de economische positie van deze man en voor de ambtenaar in het algemeen als deze aanspraken in geval van ziekte, overlijden, invaliditeit is de zekerheid dat men het loon, dat men vandaag geniet ook morgen en overmorgen heeft. In de huidige conjunctuurphase spreekt dit voordeel niet zo sterk aan. De zekerheid van bestaan schijnt in het gehele bedrijfsleven hecht verankerd te zijn; aan de mogelijkheid van een conjunctuuromslag wil de man, die de hoge lonen in het particuliere bedrijf ziet en die zelf van een matig salaris moet rond komen, niet geloven. Maar wel is het billijk deze mogelijkheid, die dan wel weer gepaard zal gaan met een kortere werkweek en evenredige vermindering van loon — in de textielsector zijn symptomen hiervan aan te

wijzen — of met algehele werkloosheid, in de vergelijking van de lonen in te calculeren. Bij conjunctuuromslag en bij het teruglopen van de werkgelegenheid is de ambtenaar zoal niet juridisch dan toch wel in feite onaantastbaar. Voor de economische constellatie van ons land is het een factor van groot belang dat in een periode van dalende koopkracht ongeveer 800.000 man in ieder geval minder in de malaise delen dan honderdduizenden anderen. Maar ook al wordt de ambtenaar ontslagen omdat hij overcompleet is, dan nog geniet hij een uitkering op grond van het Wachtgeldenbesluit, die belangrijk hoger is en belangrijk langer duurt dan de uitkeringen, die de Werkloosheidswet kent.

Het lijkt mij redelijk, dat, nu er een looncommissie is ingesteld, die de verhouding moet bestuderen van de lonen, die de Overheid betaalt ten opzichte van de lonen die in het particuliere bedrijfsleven verdiend worden, ook met de secundaire omstandigheden, die de hoogte van het loon bepalen en waarvan ik er slechts enkele genoemd heb, rekening wordt gehouden.

*s-Gravenhage.

Mr H. SNEL.

De Belgische monetaire politiek in 1954

De meeste commentaren over de economische gebeurtenissen in 1954 zijn het er over eens dat dit jaar een periode heeft ingeluid van conjuncturele herneming. Dit herstel, dat van het tweede kwartaal af vrij snel vorderde, steunde eensdeels op het hoge activiteitspeil in de ons omringende landen en anderdeels op een geleidelijke herneming van de binnenlandse verkopen. De prijzensfeer werd bij deze verbetering niet betrokken: zowel de groot-handels- als de detailprijzen bleven tot bij het jaareinde overwegend stabiel.

De monetaire feiten.

Hoe reageerde de geldfactor op dit alles en welke invloeden gingen daarvan uit in de monetaire sfeer?

Fundamenteel gezien zette de sedert jaren geconstateerde uitbreiding van de geldvoorraad zich ook in 1954 verder door. De vermeerdering bedroeg fr. 2,8 mrd, of circa 1,6 pCt. De bewegingen alterneerden van kwartaal tot kwartaal: het eerste en het derde brachten een ver-

mindering, het tweede en het vierde een uitbreiding. De cijfers van tabel 1 tonen ook aan dat de uiteindelijke aangroei sterker was in de girale sfeer dan in de chartale.

TABEL 1.

Totale geldvoorraad

(in milliarden fr.)

	Chartaal geld	Giraal geld	Totaal
1952 December	102,0	71,1	173,1
1953 December	105,9	73,5	179,4
1954 Januari	104,6	72,2	176,8
Februari	103,6	71,7	175,3
Maart	102,9	72,2	175,1
April	104,1	73,2	177,3
Mei	103,8	73,6	177,4
Juni	104,3	76,2	180,5
Juli	106,4	73,4	179,8
Augustus	106,6	73,5	179,1
September	105,2	73,6	178,8
October	105,7	75,3	181,0
November	104,4	74,2	178,6
December	106,6	75,6	182,2

Bron: N.B.B.

Brengt men de stijging van de geldvoorraad in verband met de gegevens nopens de omloopsnelheid ¹⁾, dan mag tot een belangrijke uitzetting van de geldcirculatie worden geconcludeerd. Deze werd stellig niet veroorzaakt door de positie van de betalingsbalans. Een aanduiding hieromtrent wordt verstrekt door de wijzigingen, die zich hebben voorgedaan bij de deviezenreserves van de Nationale Bank en het private bankwezen. Bij eerstgenoemde instelling kan een daling worden geobserveerd ten belope van circa fr. 1.841 mln terwijl bij de andere een toename opvalt, welke op nagenoeg fr. 250 mln mag worden geraamd.

In feite dekt deze algemene evolutie twee zeer uiteenlopende bewegingen. Tijdens het eerste halfjaar van 1954 werd een daling van circa fr. 5 mrd geconstateerd bij de netto wisselreserves van het bankwezen. Volgens het jongste jaarverslag van de Nationale Bank van België zou het betalingsverkeer met het buitenland tijdens het derde kwartaal nagenoeg in evenwicht zijn en verwacht men een overschot gedurende het laatste kwartaal. Naast de verbetering van de handelsbalans werd in dit verband een belangrijke rol gespeeld door de kapitaalimport voor rekening van de Overheid. De buitenlandse staatsschuld steeg inderdaad tijdens het tweede semester met fr. 1.600 mln.

Het negatief effect op de geldvoorraad, dat van de stand van de betalingsbalans had moeten uitgaan, werd evenwel weggevoerd door de gestegen binnenlandse credietverlening van de Overheid en het private bedrijfsleven. Door de Overheid werden bij het bankwezen aanvullende credieten opgenomen ten belope van circa fr. 4,4 mrd. Deze schatkistfinanciering werd hoofdzakelijk veroorzaakt door het budgetaire tekort, dat per einde December van 1954 voorlopig op fr. 1.865 mln werd geraamd. Ook de credietverlening aan de private economie werkte expansief op de geldvoorraad vermits de bankcredieten aan de bedrijven en de particulieren met nagenoeg fr. 4 mrd toenamen.

De sedert enkele jaren aanhoudende vermeerdering van de geldvoorraad, gekoppeld aan de terugloop der economische activiteit had op de geldmarkt bij het begin van 1954 nieuwe liquiditeiten gecreëerd. Tijdens het eerste kwartaal bleef de geldmarkt gekenmerkt door een grote ruimte. Hoewel hieraan enige wijzigingen in de zin van een vernauwing werden aangebracht tijdens het tweede kwartaal zou het toch tot in Juli duren vooraleer zich een werkelijke verkrapping voordeed. De toename der bankdeposito's leidde tegen het jaareinde naar een nieuwe verruiming.

Tekenend voor de algemene toestand van de geldmarkt tijdens het eerste kwartaal is het feit, dat de private discontomarkt doorlopend vlot bleef; nadien werd zij evenwel gekenmerkt door een haast bestendige onevenwichtigheid die in de loop van het derde kwartaal aanzienlijk toenam. De door de depositobanken verleende credieten stabiël en het herdisconto liep op vrij gevoelige wijze terug. Met ingang van de maand April is deze zeer liquide toestand geleidelijk gewijzigd.

Het economisch herstel dreef de voorraden op, breidde de activiteit uit in tal van sectoren met een fabricageproces van langere duur en vermeerderde de vraag naar consumptief crediet. Dit alles leidde tot een uitbreiding van de credietverlening door de depositobanken zowel aan binnen- als aan buitenland; tot een groter beroep op de herdiscontofaciliteiten bij de Nationale Bank van

België en het Herdisconterings- en Waarborginstituut en tot stijgende credietbehoeften op half lange termijn bij de gespecialiseerde instellingen. Naarmate het jaar vorderde werden geleidelijk alle credietmogelijkheden aangesproken. De spanning bereikte een maximum tijdens de periode van 15 Juli tot 15 Augustus. Zij was evenwel nooit van zeer ernstige aard en stond meestal in direct verband tot de traditionele vervaldagen of het plaatsnemen van een belangrijke staatslening.

Niettegenstaande het grote volume der nieuwe emissies getuigde de obligatiemarkt van koersvastheid gedurende het grootste deel van het jaar. Hieruit mag niet worden afgeleid dat de koersen in 1954 een onafgebroken stijging ondergingen. Twee inzinkingen deden zich voor, in Maart en September. De eerste was van korte duur; de tweede droeg een meer uitgesproken karakter en was in feite de eerste werkelijke koersbaisse die zich sinds 1951 voordeed. Als algemene verklaring voor het doorgaans vaste koersverloop kan worden gewezen op de voortdurende geldruimte waarvan de invloed later werd versterkt door de Nederlandse belangstelling voor onze hoog rentende obligaties en door de nog verder te bespreken wijzigingen aan het stelsel der dekkingscoëfficiënten van de depositobanken.

Daar de meeste rentevoeten in ons land een sterk uitgesproken institutioneel karakter droegen, bemerkt men van dit alles relatief weinig bij de evolutie van de rentestand met uitzondering van die van de staatsfondsen en van het privaat disconto.

TABEL 2.

Verloop van enkele rentevoeten in 1954

	Daggeld	Officieel disconto	Privaat disconto a)	Staatsfondsen; korte en half lange termijn
December 1953	1,25 pCt	2,75 pCt	3 ³ / ₈ pCt	4,71 pCt
Maart 1954	1,25 pCt	2,75 pCt	3 pCt	4,66 pCt
Juni 1954	1,25 pCt	2,75 pCt	3 ³ / ₈ pCt	4,55 pCt
September 1954	1,25 pCt	2,75 pCt	3 pCt	4,37 pCt
December 1954	1,25 pCt	2,75 pCt	3 ³ / ₈ pCt	4,49 pCt

a) Niet geïssueerd papier tot 90 dagen.

De maatregelen.

Spijts de groeiende liquiditeit van de Belgische economie doorheen het grootste deel van 1954, zijn de maatregelen die van de Overheid of de overheidsinstanties uitgingen eerder beperkt gebleven. Op Januari verlaagde de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid haar tarieven met 0,25 pCt d.w.z. tot 5,25 pCt voor de credieten op minder dan 5 jaar en tot 5,5 pCt voor deze op meer dan 5 jaar. Anderdeels bleef deze instelling ononderbroken geld op tap opnemen tegen practisch 5 pCt op 20 jaar. Het Herdisconterings- en Waarborginstituut paste zijn rentetarieven tweemaal aan. Op 9 Februari werden de geïssueerde bankaccepten met looptijd van meer dan 120 dagen ter financiering van de invoer verdisconteerd tegen een tarief, dat met $\frac{1}{8}$ pCt tot $\frac{1}{2}$ pCt werd verlaagd. De vermindering van de dispariteit tussen de verschillende tarieven dient verklaard uit de wijzigingen, die zich hadden voorgedaan in de betalingsbalans met betrekking tot de verschillende monetaire zones (dollarzone eensdeels en E.B.U. anderdeels).

Op 14 September werd een nieuwe vereenvoudiging doorgezet die de verschillen in rentevoeten alleen nog liet bestaan wat de looptijd van het papier aangaat. Slechts één uitzondering bleef gehandhaafd, nl. van de wissels welke de uitvoer naar de dollarzone financierden.

Op 15 September en 25 October 1954 werden versoepe-

¹⁾ Deze zijn evenwel alleen beschikbaar voor het giraal geld.

lingen aangebracht aan de dekkingsvoorschriften der banken. De draagwijdte er van kan geresumeerd worden door te verklaren dat deze maatregelen alleen een zeer beperkte verhoging van de rendabiliteit der banken tot gevolg kunnen hebben; aan de fundamentele vraagstukken door de dekkingscoëfficiënten in ons land gesteld werd praktisch geen versoepeling gebracht. Inderdaad bleven de dekkingscoëfficiënten van de bankdeposito's onveranderd, zodat van deze wijzigingen geen invloed kon uitgaan op de geldcirculatie. Wel heeft het vervallen van het gentlemen's agreement t.a.v. het passief op meer dan 30 dagen tot een ruimer belangstelling van de banken voor de obligatiemarkt geleid en uit dien hoofde ook bijgedragen, zij het dan niet onmiddellijk, tot een druk op de rentevoeten der obligaties

Op de obligatiemarkt werd de politiek ter verlaging van de rentevoet verder doorgezet met gewijzigde methoden. Waar in 1953 het accent voornamelijk werd gelegd op het verlagen van de looptijd bij gelijke nominale rentevoeten en terugbetalingsvoorwaarden was dit streven van de Overheid in het voorbije jaar vooral gericht op het verminderen van de nominale rentevoeten en het betalings-schema. De eerste poging vond plaats toen einde April een 4,25 pCt lening van de Regie van Telegraaf en Telefoon, fr. 1.400 mln groot, werd aangekondigd. De tweede poging, begin December, had eveneens betrekking op een R.T.T.-lening ditmaal à 4 pCt en fr. 800 mln groot. De betrokken leningen werden minder vlot geplaatst, maar voor de volgende emissies bleef de Staat doorgaan met de uitgiftevoorwaarden systematisch onder die van de markt te stellen. Naast het psychologisch effect van de lagere nominale rentevoet, verwekte deze emissiepolitiek een ruimere belangstelling voor de soortgelijke genoteerde effecten, zodat het rentepeil op de obligatiemarkt geleidelijk naar dat van de uitgiftemarkt tendeerde. De beperkte resultaten van deze politiek dienen hoofdzakelijk gezocht in het aanzienlijk volume van het door de Overheid te plaatsen papier — fr. 39.359 mln — en, tegen het jaareinde, in de invloed van de groeiende geldbehoeften van nijverheid en handel, waar de herneming zich doorzette.

Uitblijvende opdrachten van de monetaire politiek.

Op korte termijn beschouwd, d.i. in de loop van 1954, herstelde België zich geleidelijk van de recessie van 1952/53. Vermits tal van productiemiddelen beschikbaar bleven, ging hiervan geen invloed uit op het prijzenpeil, dat zeer stabiel bleef. Het effect van de toegenomen geldvoorraad werd geneutraliseerd door een verhoging van de productie maar ook door een stijging van het tekort op de betalingsbalans. Dit tekort wijst er op dat België in 1954 meer verteerd dan gewonnen heeft. Hierbij mag veilig worden aangenomen dat de stijging zowel betrekking heeft op de consumptie als op de investeringen. De verhoogde inkomensvorming, die dit mogelijk heeft gemaakt steunde op de private economie, maar voor een belangrijk deel ook op het schatkisttekort.

Hier stelt zich een eerste vraag in verband met de doelmatigheid van de monetaire politiek. Is het wenselijk dat aanzienlijke schatkisttekorten zouden gehandhaafd blij-

ven op een moment, waarop de conjunctuurherneming zich duidelijk aftekent en is het logisch, het deflator effect van de betalingsbalans te helpen wegwerken door deze schatkisttekorten te financieren met buitenlandse leningen? Deze politiek werd nog doorgezet op een tijdstip, waarop de balans van de lopende transacties vermoedelijk opnieuw in evenwicht was en het inflatoir gevolg van deze financieringsmethode des te duidelijker tot uiting kwam. Men kan misschien doen opmerken dat de aard der uitgaven — landsverdediging — een uitstel onmogelijk maakte, maar dan blijft het feit, dat de financieringsmethode verkeerd was. De automatische credietverlening aan de Overheid door de depositobanken is een faciliteitspolitiek waarvan de private economie, maar ook mogelijk de gehele economie, het gelag zal betalen. Feit is, dat aldus het overheidscrediet steeds goedkoop en het privaatscrediet steeds duur zullen blijven ook in een periode van terugloop van het zakenleven. Anderdeels maakt deze werkwijze het voeren van een restrictieve credietpolitiek in de hoogconjunctuur praktisch onmogelijk. De inflatie in de overheidssector wordt automatisch gefinancierd en overgebracht in het bankwezen. De centrale bank kan niet ingrijpen, omdat de particuliere banken steeds overheidspapier moeten opnemen tegen een lage en onveranderlijke rente en dit voor het grootste deel van hun werkmiddelen. Wil men deze kringloop doorbreken dan moet men overgaan tot het herstel van de dekkingscoëfficiënt in zijn normale functie, het oprichten van een markt voor kort overheidspapier en het overbrengen van een aanzienlijk deel der militaire uitgaven van de buitengewone naar de gewone begroting.

Op langere termijn gezien zijn de tekorten in de monetaire politiek eveneens vrij belangrijk. Het is ongetwijfeld zo dat de hoge obligatoire rentevoeten in België bijna een traditie geworden zijn, maar men moet toch toegeven dat in de na-oorlogse periode weinig pogingen werden ondernomen om in deze toestand wijzigingen te brengen. Een onmiddellijk gevolg hiervan is dat de institutionele beleggers en een goed deel van het publiek de beleggingen in obligaties verkiezen boven deze in aandelen en de vennootschappen hierin o.a. een prikkel vinden om hun toevlucht te nemen tot zelffinanciering. Uit dit alles volgt een moeilijke industrie-financiering terwijl ons land juist op deze financiering het accent zou moeten leggen. De recente economische evolutie en de huidige toestand in bepaalde bedrijfstakken hebben nogmaals onderstreept dat het loonpeil in dit land de kostenverhoudingen op de spits heeft gedreven. Zonder te willen beweren dat de monetaire politiek alleen een adequaat instrument zou zijn om de hoge loonkostencomponent te drukken zonder op het looninkomen te wegen is het toch een feit, dat via een gemakkelijk en minder kostelijk investeringsproces heel wat resultaten in deze zin hadden kunnen worden bereikt. Welnu, in 1954, zoals trouwens in de voorgaande jaren, is de geldpolitiek juist anders georiënteerd geweest. De mogelijke gevolgen daarvan worden thans opnieuw verdoezeld achter het scherm der lopende conjunctuurherneming. Maar grijnst niet achter elke voorspoedsperiode een nieuwe recessie?

De ontwikkeling van het volkstuinwezen in Nederland

Reeds eeuwen geleden hadden de stedelingen behoefte om op een stukje grond buiten de muren enkele gewassen te telen om in hun voedselbehoefte te voorzien. Zo zien wij in de 14e eeuw de zgn. „coelgaerden” of „coelhof” (coel = kool). In die tijd was de aanvoer van groenten zeer gering en daardoor de prijs hoog. Het was dus geen wonder, dat de gewone man die wat groente wilde hebben, deze zelf ging verbouwen. Voor zover bekend lagen deze tuinen her en der verspreid. In de 16e eeuw komen voor het eerst aaneengesloten tuincomplexen voor. Deze lagen eveneens buiten de stadspoorten en werden in Rotterdam „laanorganisaties” genoemd, naar de lanen waaraan deze tuinen gelegen waren. De tuinen waren het eigendom van de gebruikers. In de 17e eeuw volgen daarop de zgn. „speelthuynen”. De betekenis van dit „speel” moet niet te letterlijk worden opgevat, want men bedoelde hier meer ontspanning en vermaak. Buiten dit thema vallen eigenlijk de buitenplaatsen met hun grote tuinen en hun orangerieën, die in de 18e eeuw veel voorkwamen. In de 19e eeuw ten slotte komt weer een ander soort tuin in zwang, die veel kleiner is en gebruikt wordt door de goede burgerman. Een van deze tuinen is zo meesterlijk beschreven door Hildebrand in de „Camera Obscura”, in het verhaal „Hoe warm het was en hoe ver”. Tot zover de voorgeschiedenis van het volkstuinwezen.

In de loop van dit artikel zal duidelijk worden, dat er vele aangrijpingspunten in het verleden liggen, maar dat met de maatschappelijke toestand ook de instelling van het volkstuinwezen is veranderd. Buiten beschouwing heb ik hier gelaten de landarbeiderstuin en de tuin achter het huis. Deze behoren naar mijn mening in dit artikel niet thuis.

Het volkstuinwezen zoals wij dat nu kennen is eigenlijk pas een kleine 50 jaar oud. Wel ontwikkelde de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen in 1838 te Franeker reeds een plan om tot „zedelijke verheffing” van de arbeider te komen door hem een stuk tuingrond ter beschikking te stellen en deed het Burgerlijk Armbestuur in Goes in 1896 hetzelfde, maar de grote stoot tot de geboorte van het volkstuinwezen werd toch gegeven door enige Amsterdamse notabelen, die, geïnspireerd door datgene wat reeds in het buitenland was gebeurd, een „Comité voor Volkstuinen” stichtten in 1909. Uit het eerste complex, dat door dit Comité werd gesticht, is de Vereniging „Tuinwyck” ontstaan, die dus vorig jaar haar negende lustrum heeft gevierd. Spoedig kwamen met medewerking van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen in verschillende andere plaatsen volkstuincomplexen tot stand, zoals in Schiedam, 's-Gravenhage, Alkmaar, Rotterdam, Leiden en Leeuwarden. Het doel dat deze verenigingen zich voor ogen stelden was het ter beschikking stellen van een stukje grond tegen een lage prijs aan de arbeiders om hier groente en aardappelen op te verbouwen, teneinde het voedselpakket aan te vullen. Om een goed profijt van deze tuinen te trekken moesten zij niet te ver van het huis van de huurder gelegen zijn. Het spreekt wel vanzelf, dat de beschikbaarstelling van dergelijke volkstuintjes een soort van armenzorg was. Hierdoor kwam het ook, dat deze volkstuincomplexen niet werden bestuurd door de volkstuinters zelf, maar door de bestuurders van de genoemde Maatschappij, of van het Comité. Reeds toen was er behoefte aan landelijk contact tussen de diverse besturen der volkstuinverenigingen. Op initiatief van het Haagse bestuur kwam men in 1913 bij elkaar. Op deze bijeen-

komst werd besloten een rapport op te stellen over de stand van het volkstuinwezen in Nederland. Dit rapport verscheen in 1915 onder de titel „Rapport over den stand der Volkstuinen in Nederland”. Uit dit contact kwam in hetzelfde jaar het „Centraal Bureau voor Volkstuinen in Nederland” voort.

Inmiddels was echter de eerste wereldoorlog uitgebroken en deze zou een grote verandering in het volkstuinwezen te weeg brengen. Vele stadsbewoners werden door de voedselschaarste gedwongen een volkstuin te huren. De gemeenten steunden dit streven door het beschikbaarstellen van grote stukken gemeentegrond. Het karakter van het volkstuinwezen veranderde nu; de Armenzorg kwam op de achtergrond, de voedselschaarste op de voorgrond. Bovendien trad nu een ander soort volkstuinters naar voren. Dezen namen niet langer genoegen met de over hen gaande besturen, maar gingen zelf een organisatie opzetten. Hieruit is het eerst in Amsterdam een plaatselijk contact gegroeid. In 1917 werd hier opgericht de „Bond van huurders van Volkstuinen”, later „Bond van Volkstuinders” genaamd. Successievelijk sloten zich de meeste Amsterdamse volkstuinverenigingen bij deze organisatie aan. Toen ook in andere steden plaatselijke bonden werden opgericht, kwam de wenselijkheid naar voren om een landelijk contact te hebben. In 1928 werd daarom het „Algemeen Verbond van Volkstuindersverenigingen in Nederland” opgericht. De volkstuinters is een sterke individualist. Hij is tevreden met zijn volkstuin en vindt al dat georganiseer maar overbodig gedoe. Bovendien vindt hij de kosten van organisatie weggegooid geld. Hieruit is het te verklaren, dat dit Verbond slechts 11.000 leden telt, terwijl er in Nederland zo'n kleine 200.000 volkstuinters zijn. Maar de leden, die het Verbond heeft, zijn dan ook rechtgeaarde volkstuinters, die begrijpen dat er een hechte landelijke organisatie nodig is om wat te kunnen bereiken.

Wanneer wij nu weer even de ontwikkelingsgang van het volkstuinwezen volgen, dan zien wij, dat na de eerste wereldoorlog de animo voor de volkstuin sterk terugliep. Alleen zij, die er liefhebberij in hadden, bleven volkstuinters. Het zijn deze volkstuinters, die de eerste stap gezet hebben op het pad van de nutstuin naar de recreatiestuif. Twee factoren hebben deze ontwikkeling sterk in de hand gewerkt. In de eerste plaats kreeg de arbeider een beter loon en meer vrije tijd, waardoor enerzijds de noodzaak van een aanvulling van het voedselpakket op de achtergrond kwam en anderzijds de vraag naar een nuttige en aangename vrijetijdsbesteding toenam. Ten tweede werd het steeds meer noodzakelijk tot hoogbouw over te gaan, waardoor vele mensen van een tuintje achter hun huis verstoken bleven. Uit deze volkstuinters zijn voortgekomen de zgn. recreatiestuifers, dat zijn volkstuinters die het tuinieren als ontspanning bedrijven en die dit dus als een soort hobby beschouwen. Deze categorie vinden wij in Amsterdam, Rotterdam-N, 's-Gravenhage, Haarlem en enige andere grote steden. Een geheel andere categorie volkstuinters is die, welke is voortgekomen uit industrie- en havenarbeiders, die door de stad zijn aangetrokken van het platteland. Deze mensen waren gewend om een tuintje achter hun huis te hebben en daar hun aardappelen en groenten te verbouwen. Deze gewoonte wilden zij in de stad voortzetten en daartoe huurden zij aan de rand der stad kleine stukjes grond, waarop zij deze gewassen konden telen.

Ook in de tweede wereldoorlog werden velen door de nood gedwongen volkstuinder, maar ook van deze nieuwe volkstuinders bleven er maar weinigen over.

Na de tweede wereldoorlog is de ontwikkelingsgang naar de recreatieve volkstuin in versneld tempo voortgezet. Dit vindt zijn oorzaak in het feit, dat de organisatie van de volkstuinders bereikt heeft, dat er in stedenbouwkundige kringen belangstelling is gaan ontstaan voor het volkstuinwezen, waardoor bij het maken van uitbreidingsplannen rekening wordt gehouden met het stichten van permanente volkstuincomplexen. Het was aanvankelijk namelijk zo, dat een volkstuincomplex werd gesticht op een stukje grond, dat om de een of andere reden nog braak lag. Wanneer de gemeente of de grondeigenaar de grond nodig had, dan werd de volkstuinders eenvoudig de huur opgezegd. Was er een ander stuk grond, dan konden zij daarheen; was dit er niet, dan waren zij volkstuinder af.

Vele volkstuindersverenigingen zijn zo in de loop der jaren meer en meer naar de periferie der steden verhuisd. Dit verhuizen op zichzelf is voor een nutstuinder niet zo heel erg. Het enige bezwaar is dat de tuin steeds verder van zijn woning komt te liggen. Op de recreatietuin heeft de volkstuinder meestal wel een huisje gebouwd en heesters en vaste planten gepoot. Wanneer deze moeten worden verzet, dan zijn daar grote kapitalen mede gemeoid. Dit is de reden dat het Algemeen Verbond steeds ijvert voor het stichten van permanente volkstuincomplexen, waar de volkstuinder gedurende een lange reeks van jaren zich rustig aan zijn liefhebberij kan wijden. Wanneer echter hiertoe overgegaan wordt en dit is in enkele steden inderdaad het geval, dan is het duidelijk, dat er alleen maar plaats zal zijn voor recreatietuinen, vooral wanneer deze complexen in een groengordel of in een park zijn gelegen.

Ik heb hiervoor trachten duidelijk te maken hoe in de loop der jaren het volkstuinwezen zich ontwikkeld heeft tot een recreatiemogelijkheid van de eerste orde. Wat de sport is voor de jongeren is het tuinieren voor de ouderen. De grote animo voor de volkstuin begint pas na de veertigjarige leeftijd, terwijl de gepensioneerden soms meer dan 25 pCt van het totaal uitmaken. Vooral voor deze laatste categorie is het volkstuinwezen zeer belangrijk, omdat zij op de volkstuin het gehele jaar bezig kunnen zijn en zodoende echt kunnen genieten van hun oude dag. Echter ook voor de jeugd van de grote steden, die vaak verstoken is van voldoende frisse lucht en van een goede speelplaats, is het volkstuincomplex een ideaal oord. Een flinke speelweide met speelwerkstukken zorgt er immers voor dat de jeugd zich niet verveelt. Verder moet de paedagogische waarde van de volkstuin voor de jeugd niet worden onderschat. Zij leren hier de natuur kennen en liefhebben.

Teneinde het verblijf op de tuin aangenaam te maken en om het gereedschap te kunnen opbergen, zet de volkstuinder meestal een opstalletje op de tuin. Dit varieert van een eenvoudig schuilhok tot een luxueus weekendhuisje. Deze huisjes variëren in grootte van 6 tot 28 m², al naar gelang de voorschriften die er in een bepaalde gemeente dienaangaande bestaan. Vooral in Amsterdam woont men vaak van 1 Mei tot 1 October op de tuin, anderen brengen er alleen de week-ends op door.

De grootte der tuinen is zeer verschillend. Aanvankelijk is men in Amsterdam overgegaan tot uitgifte van tuinen van 100 m², terwijl in andere gemeenten wel tuinen van 500 en meer m² werden uitgegeven. Tegenwoordig vindt men 300 m² een goede oppervlakte. Helaas echter is men door grondschaarste weleens gedwongen kleinere per-

celen te verhuren. Zo zijn de tuinen op het nieuwe vaste complex te 's-Gravenhage 200 m² groot.

De gewassen, die gekweekt worden, variëren met het doel, dat de eigenaar met zijn tuin heeft. Vanzelfsprekend staan op de nutstuinen de aardappelen en groenten op de voorgrond, terwijl op de ontspanningstuinen het fruit en de bloemen een belangrijke plaats innemen.

Het is te begrijpen, dat de vrouw van een volkstuinder liever naar een tuin zal komen, wanneer zij daar een hokje heeft waar zij thee en koffie kan zetten en wanneer zij eens een bloemetje kan plukken, dan wanneer zij verlaten staat tussen aardappelen en boontjes. Daarom is het ook voor de ontspanning van de bevolking noodzakelijk, dat de ingeslagen weg van nutstuin tot recreatietuin verder wordt vervolgd. Wil het volkstuinwezen zijn ongetwijfeld zeer belangrijke taak in onze samenleving blijven vervullen, dan dient men voor ogen te houden dat de volkstuin moet geven: „actieve recreatie aan het gehele gezin”.

's-Gravenhage.

C. L. W. RUYS.

BEDRIJFSECONOMISCHE NOTITIES

Het jaarverslag van de open naamloze vennootschap

De besturen van het Verbond van Nederlandsche Werkgevers, het Centraal Sociaal Werkgevers-Verbond, het Katholiek Verbond van Werkgeversvakverenigingen en het Verbond van Protestants-Christelijke Werkgevers in Nederland achten de jaarverslaggeving van de open naamloze vennootschappen zo belangrijk en actueel, dat zij medio 1954 het besluit hebben genomen een commissie in te stellen met de opdracht dit onderwerp in beschouwing te nemen en hierover rapport uit te brengen. Deze commissie, waarvan Dr P. Rijkens, voorzitter van de Raad van Bestuur van Unilever N.V., de leiding op zich heeft genomen, heeft thans een rapport uitgebracht, dat in de eerste plaats bestemd is voor en gericht op naamloze vennootschappen, werkzaam op industrieel terrein. Echter ook leiders van ondernemingen, werkzaam in andere sectoren van het bedrijfsleven, kunnen in dit rapport zekere richtlijnen aantreffen.

Overeenkomstig de ontvangen opdracht geeft de commissie in haar rapport richtlijnen en aanbevelingen, welke een neerslag vormen van de algemene denkbeelden, die in de besprekingen van de commissie tot uiting zijn gekomen. Een bindend advies wordt in dit rapport niet gegeven. Dit zou organisatorisch onmogelijk zijn, en tevens ongewenst en ondoelmatig, omdat de naamloze vennootschappen, waarvoor het rapport is bestemd, een grote verscheidenheid van aard en belangen vertonen. Het rapport beoogt enkele richtlijnen aan te geven — te wijzen op die punten, aan welke naar de mening van de commissie voor een goede voorlichting aandacht dient te worden geschonken. Op deze wijze hoopt zij bij te dragen tot een verantwoorde moderne jaarverslaggeving.

Reeds geruime tijd zijn er herhaaldelijk stemmen opgegaan in ons land om te komen tot verbetering van de jaarpublishings van de naamloze vennootschappen. Het Bestuur van de Vereeniging voor den Effectenhandel heeft meerdere malen aandringing uitgeoefend, zonder veel resultaat. Van verschillende zijden werd met nadruk gezezen op de fraaie jaarverslagen, die men bij de grote

Amerikaanse ondernemingen aantreft. In de financiële bladen werd opgemerkt, dat de redactie met een gevoel van schaaftde bekendt, nam de jaarverslagen en als van General Motors, Republic Steel en andere, en dan vergelijkingen ging maken met wat wij in Nederland gewend zijn.

Het mag als bekend worden verondersteld, op welke wijze de buitengewone veranderingen in Amerika tot stand zijn gebracht op dit gebied, vooral na het optreden van President Roosevelt, toen krachtig werd ingegrepen om tot afdoende verbetering te komen op het terrein van effecten en beurzen. De Securities and Exchange Commission heeft grote bevoegdheden gekregen en deze gebruikt om de ondernemingen te verplichten tot openlegging van de stand van zaken. Het emissieprospectus, het jaarverslag, de kwartaalpublicaties en de ten kantore van de S.E.C. te deponeren gegevens moeten aan strenge eisen voldoen. Het resultaat is, dat aandeelhouders zeer behoorlijk kennis kunnen nemen van de gang van zaken en aan de andere kant, dat de jaarverslagen ook door een zekere openhartigheid worden gekenmerkt.

Na de bevrijding is er in ons land op dit gebied wel een vooruitgang op te merken. Enkele door de vooraanstaande concerns hebben doelbewust de weg naar verbetering ingeslagen. In toenemende mate zijn de leiders der concerns zich er van bewust, dat voorlichting niet alleen geschiedt ten dienste van kapitaalverschaffers, maar dat deze een veel verdere strekking heeft. Zij kan stellig een belangrijk hulpmiddel zijn om de onderneming die plaats te doen innemen, die haar toekomt.

Het is zeer gewenst, dat in brede kringen kennis wordt genomen van de activiteit, van de ontwikkeling en ook van de wensen, die bij de leiding van een onderneming leven, op economisch en sociaal gebied. Dit is ook wel tot uitdrukking gekomen in de wijze van verslaguitbrenging. Het uiterlijk is dikwijls fraai geworden, de inhoud zeer lezenswaardig, het boekwerk is fraai geïllustreerd en er wordt veel zorg besteed aan toelichting met behulp van grafieken, beeldstatistieken, kaarten, en dergelijke.

Deze ontwikkeling nam al een aanvang vóór de laatste oorlog, maar het opmerkelijke was, dat de uitvoerige publicaties destijds zich beperkten tot de algemene economische situatie, de technische ontwikkeling in het bedrijf en sociale omstandigheden, terwijl het financiële gedeelte tot een minimum beperkt bleef.

De publicatie van de balans voldeed in het algemeen aan de matige eisen, die het Wetboek van Koophandel stelt; de winst- en verliesrekening bleef beperkt tot vermelding van een exploitatiesaldo als bate en daartegenover enkel de bedragen van de uit te kere dividenden. Van een resultatenoverzicht kon dan uiteraard niet worden gesproken ¹⁾.

Ten aanzien van het financiële overzicht is er in verschillende gevallen na de bevrijding wel vooruitgang te bespeuren. Waarschijnlijk is hierbij van invloed geweest de overweging, dat te zijner tijd een beroep zal moeten worden gedaan op verkrijging van geldmiddelen in de Verenigde Staten; dat het dus wel eens zal moeten komen tot notering aan de beurs te New York, zodat het verstandig kan zijn zich geleidelijk op te werken tot het niveau, dat voor dat doel moet worden bereikt.

Er zijn wel stemmen opgegaan om de hulp van de Overheid in te roepen om tot een meer bedrijvende jaarpublicatie bij de naamloze vennootschap in het algemeen te komen. Het zou te betreuren zijn, indien men

niet in staat zou zijn, in eigen kring een behoorlijke oplossing te bewerkstelligen. Het is daarom begrijpelijk, dat de werkgeversverenigingen het initiatief hebben genomen en dit wel op zeer gelukkige wijze. Zij hebben als het ware een eerste stap in de goede richting gedaan en zij kunnen met vertrouwen de verdere ontwikkeling tegemoet zien.

De commissie, die de opdracht heeft gekregen een rapport uit te brengen, heeft in korte tijd een waardevol stuk overgelegd. Zij heeft zich geheel onthouden van voorstellen voor bindende richtlijnen. Zij brengt nadrukkelijk naar voren, dat bijzondere omstandigheden de directies van naamloze vennootschappen een zekere mate van beperking kunnen opleggen en zij volstaat met de hoop tot uitdrukking te brengen, dat de publicatie van haar denkbeelden er toe zal bijdragen een moderne en vernieuwde verslaggeving te bevorderen.

Het jaarverslag heeft ten doel aandeelhouders en anderen een getrouw beeld te geven van de gang van zaken in de onderneming gedurende de verslagperiode en van de samenstelling van het vermogen op de balansdatum. Van een getrouw beeld is sprake, indien de jaarrekening de volgende gegevens bevat:

- een zodanige specificatie van het resultaat, dat inzicht wordt verkregen in de samenstelling hiervan en in de rentabiliteit van het in de onderneming belegde vermogen;
- een zodanige specificatie van de activa en de passiva, dat inzicht wordt verkregen in de solvabiliteit en de liquiditeit;
- de grondslagen volgens welke het resultaat is berekend en de activa en passiva zijn gewaardeerd, teneinde een beoordeling van de gepubliceerde cijfers mogelijk te maken;
- vermelding van eventuele wijzigingen ten opzichte van het vorige jaar in deze grondslagen en in de samenstelling van de cijfers, zo mogelijk onder aanduiding van de invloed hiervan op de cijfers, teneinde de vergelijkbaarheid met vorige perioden mogelijk te maken.

Zoals bekend, is het zeer gebruikelijk in de balansen stille en geheime reserves te verwerken, om met behulp daarvan bedragen aan de winst onopgemerkt of gecamoufleerd te onttrekken. In de praktijk heeft men hiervoor veelal grote waardering. Men ziet er aanwijzingen in voor een conservatief beheer en men spreekt zijn bewondering uit voor zaken, die, op hun balans de belangrijkste actiefposten à f 1 vermelden. Men acht een geflatteerde balans, die immers de resultaten te gunstig voorstelt, afkeurenswaardig, doch men heeft weinig bezwaar tegen een gedeprecieerde balans, hoewel die de functie heeft de resultaten op onjuiste wijze voor te stellen.

In ons land, waar de gepubliceerde balans niet behoef overeen te stemmen met de fiscale balans, komt het dan ook regelmatig voor, dat de fiscale balans reserves zichtbaar maakt, zij het voor een zeer beperkte kring, die men in de gepubliceerde balans niet zou vermoeden.

In Engeland heeft de commissie, die tot taak had voorstellen te doen tot wijziging van de Companies Act van 1929, zich verzet tegen de publicatie van gedeprecieerde balansen. Zij is te velde getrokken tegen buitensporige reserveringen tegen allerlei mogelijkheden. Te hoge reservering tegen dubieuze vorderingen, het te laag reserveren van duurzame en onderhanden werken, het afschrijven van duurzame productiemiddelen in snel

¹⁾ Sommige financiële instellingen, als levensverzekeringsmaatschappijen en hypotheekbanken, zijn reeds geruime tijd gewoon uitvoerige publicaties beschikbaar te stellen.

tempo op f 1 werd ontoelaatbaar geacht. In de Consolidation Act van 1948 zijn deze gedachten verwerkelijk. De jaarstukken moeten geven „a true and fair view of the state of affairs of the company”. Met het oog daarop moeten mede de cijfers van het vorige jaar worden vermeld, reserves en voorzieningen moeten afzonderlijk worden opgenomen en ten aanzien van het vast actief moeten de aanschafprijzen en de afschrijvingen worden vermeld. Ook voor de resultatenrekening zijn er bindende voorschriften gegeven, opdat een zo juist mogelijk beeld van de gang van zaken uit de jaarstukken zal zijn te verkrijgen. Deze en dergelijke beschouwingen zijn bij de commissie-jaarverslaggeving niet onopgemerkt gebleven en men kan daarvan een weerslag in het rapport bepeuren.

De commissie acht het veelal nog toegepaste criterium van de zgn. minimumpositie, d.w.z., dat het vermogen en het resultaat ten minste gelijk moeten zijn aan de getoonde cijfers, om een gepubliceerde jaarrekening aanvaardbaar te maken, *achterhaald*. Zij is van mening, dat het in beginsel *even onjuist* is het vermogen en het resultaat te ongunstig voor te stellen als te gunstig. Vertrouwen van het beeld kan plaatsvinden, niet alleen in de periode, waarin de reserves worden gevormd, doch ook in de periode, waarin zij weer aan de winst worden toegevoegd. Daarom dient er afzonderlijk in de winst- en verliesrekening melding van te worden gemaakt, indien in het verleden gevormde reserves door toevoeging aan de winst worden opgeheven.

Er kunnen maatregelen gewenst zijn, die het mogelijk zullen maken latente risico's op te vangen. Het is dan gewenst daarvoor voorzieningen te treffen en deze ook in de balans op te nemen onder het hoofd „Voorzieningen”. Dit geldt bijv. voor het risico van dubieuze debiteuren, technische risico's verbonden aan grote, in productie zijnde objecten en dergelijke.

Het is duidelijk wat de commissie bedoelt.

- Zij verwerpt het camoufleren van reserveringen door deze als afschrijvingen onder de kosten te verwerken.
- Zij verwerpt het opnemen in de balans van activa, die in vol bedrijf zijn, met het bedrag van f 1.
- Zij tracht een einde te maken aan de verwarring, die wij zo dikwijls kunnen opmerken met betrekking tot de begrippen reserveren en afschrijven.

Zij heeft natuurlijk zeer goed ingezien, dat scherpe grenzen niet zijn te trekken. Reserveringen doen het vermogen in grootte toenemen, doch het vermogen van een onderneming is maar zelden exact te bepalen²⁾. De leiding van de onderneming schat natuurlijk van jaar tot jaar wel, welke reserveringen zij toepast en hoe groot de werkelijke echte reserves zijn; zij zal daarbij aan de veilige kant willen blijven en dient dan ook de bevoegdheid te hebben noodzakelijke voorzieningen te treffen. De commissie wenst echter een en ander duidelijk in de jaarstukken tot uitdrukking te brengen.

Wederom met het oog op het geven van een getrouw beeld wenst zij ook de belastinggegevens nadrukkelijk te vermelden. Zij beveelt aan de op de winst van de verslagperiode drukkende belastingen in de winst- en verliesrekening als afzonderlijke post op te nemen. Het belastingbedrag, dat voor het betrokken jaar aan de fiscus is verschuldigd kan daarvan afwijken, omdat de grondslagen

voor de berekening van de fiscale winst dikwijls afwijken van die voor de berekening van de bedrijfseconomische winst. Zo kan het in de winst- en verliesrekening op te nemen belastingbedrag uit twee componenten bestaan: de verschuldigde belasting en een latente belastingverplichting. In de balans is de raming van de over de afgelopen boekjaren te verwachten belastingaanslagen te rangschikken onder „Schulden op korte termijn”, die van de latente belastingverplichtingen onder „Voorzieningen”. Indien voor latente belastingverplichtingen geen voorzieningen zijn getroffen, dient dit uitdrukkelijk in de toelichting tot de jaarrekening te worden vermeld.

Het rapport neemt eerst de balans in behandeling en daarna, in een volgend hoofdstuk, de winst- en verliesrekening. Te overwegen zou zijn eerst de winst- en verliesrekening te behandelen en deze ook eerst in het jaarverslag op te nemen en daaropvolgend de balans, omdat de resultatenrekening de hoofdzaak is van het jaarverslag, het *eigenlijke* verslag over de betrokken periode betekent, terwijl de balans de situatie op het moment van het ten einde lopen van het boekjaar weerspiegelt.

In de winst- en verliesrekening wenst de commissie de omzet afzonderlijk vermeld; voorts de kostprijs van de omzet, buitengewone baten en lasten en belastingen.

Indien het bestuur van de onderneming, op grond van de statutaire bepalingen, reserves uit de bedrijfseconomische winst kan vormen alvorens van „statutaire winst” kan worden gesproken, dient in de publicatie onderscheid te worden gemaakt tussen deze winstbestemming en die, welke als zodanig door de algemene vergadering van aandeelhouders moet worden goedgekeurd. Het bedrag dezer reserveringen, welke vóór het vaststellen van de statutaire winst hebben plaats gevonden, dient dan in de winst- en verliesrekening te worden vermeld, aangezien deze anders geen inzicht kan verschaffen in de bedrijfseconomische winst. Dit sluit natuurlijk aan op de afkeuring van stille en geheime reservering en het misbruik van de term afschrijvingen.

Het rapport bespreekt op beknopte wijze de verschillende balansposten: duurzame productiemiddelen, immateriële activa, deelnemingen, voorraden, vorderingen, liquide middelen en de creditzijde van de balans: eigen vermogen, schulden op lange termijn, voorzieningen, schulden op korte termijn en winstuitkeringen.

Aan het rapport zijn schema's toegevoegd voor de opstelling van de balans en de winst- en verliesrekening.

Van belang is, dat voorgesteld wordt de gebruikelijke scintrovorm bij de winst- en verliesrekening los te laten en het resultatenoverzicht zo op te stellen, dat het leesbaar wordt voor niet comptabel-geschoolden. Deze verticale opstelling van de winst- en verliesrekening betekent zeker een verbetering met betrekking tot de leesbaarheid van het jaarverslag.

Voorts wordt aangedrongen op afronding van de geldbedragen, ten minste op hele guldens en op medevermelding van de cijfers van het vorig jaar. Ten slotte worden nog enkele aanwijzingen gegeven met betrekking tot het verslag van de directie, dat een belangrijk onderdeel van het jaarverslag uitmaakt. Deze algemene toelichting behoort een inzicht te geven in de commerciële, technische, financiële en sociale ontwikkeling van de onderneming in het verslagjaar. Opgemerkt wordt, dat hierbij aandacht dient te worden besteed aan de ontwikkeling van de relatieve plaats, welke de onderneming in haar bedrijfstak inneemt. Deze opmerking zal maar in enkele gevallen tot resultaat kunnen leiden, nl. in die gevallen,

²⁾ Het minst bevredigt in het rapport de korte beschouwingen over de balanswaardering op blz. 11, waarin het moeilijke vraagstuk van „zuivere winstbepaling” in een dynamische maatschappij als reeds opgelost schijnt te worden beschouwd en, naar ik aanneem, eveneens dat van „zuivere” vermogensbepalingen.

waarin men zich telken jare een rangnummer zal kunnen toekennen. Moet men zich dit aldus voorstellen:

„Het vorig jaar waren wij nog no 13, ditmaal hebben wij het rangnummer 11 bereikt”? In het algemeen zal het geen eenvoudig vraagstuk zijn te bepalen, welke de relatieve plaats is, die men in het geheel van ondernemingen in de bedrijfstakken inneemt. Ook al, doordat een onderneming bij zovele verschillende bedrijfstakken betrokken kan zijn, of anders gezegd, zich kan uitstrekken over een veelheid van bedrijfskolommen.

Enkele opmerkingen worden gegeven over de geconsolideerde balans en het geconsolideerde resultatenoverzicht. Ten slotte vermeldt de commissie, dat zij het gewent acht, dat een openbare accountant over de jaarrekening een verklaring afgeeft, die in het jaarverslag wordt gepubliceerd.

Het rapport is beknopt gehouden. De tekst beslaat slechts 17 bladzijden, zeer ruim gedrukt. Deze is goed leesbaar, helder en duidelijk en men mag wel zeggen, dat kenmerkend is de gematigdheid, die bij het naar voren brengen van verlangens is betracht. Men behoeft er niet aan te twijfelen of dit rapport zal grote invloed uitoefenen. Reeds in een zeer onlangs verschenen jaarpublikatie werd opgemerkt, dat men tot een geheel nieuwe wijze van verslaggeving is overgegaan, die meer overeenkomt met de aan de moderne onderneming te stellen eisen.

Als men het verslag over 1954 van Van Gelder Zonen bestudeert en dit vergelijkt met het jaarverslag 1953, kan men niet nalaten de commissie geluk te wensen met dit eerst-bereikte resultaat.

's-Gravenhage.

J. BRANDS.

AANTEKENING

Detailhandel en economische stabiliteit.

„De detaillist bezet een belangrijke en gevoelige positie in de economie. Het is de detaillist die het eerst getroffen wordt door wijzigingen in de vraag en de maatregelen die hij treft teneinde zijn bedrijf te doen aanpassen aan dergelijke wijzigingen, beïnvloeden grote sectoren van het bedrijfsleven”.

Aldus begint Myron S. Silbert een belangwekkende bijdrage tot het rapport „Problems in Anti-Recession Policy” dat op uitnodiging van de Amerikaanse Regering werd opgesteld door „The Committee for Economic Development”. Silbert wijst er op dat de fluctuaties in de economische bedrijvigheid veelal worden verscherpt doordat de detaillisten maatregelen treffen die gericht zijn op het behalen van onmiddellijk voordeel, van „short run profits”. Hij verwacht niet dat de ondernemers zullen willen bijdragen tot een grotere economische stabiliteit door te handelen tegen hun eigen belangen, maar wel verwacht hij dat goede voorlichting de waarde zal kunnen aantonen van het zonedig prijsgeven van onmiddellijk voordeel ten behoeve van gunstiger bedrijfsresultaten over een langere periode. Het doen verzorgen van dergelijke voorlichting acht Silbert op de weg te liggen van hen die aan de detailhandel leveren en verder zou zulk een programma moeten worden gesteund door de handelsbanken, de Kamers van Koophandel en het Departement van Economische Zaken.

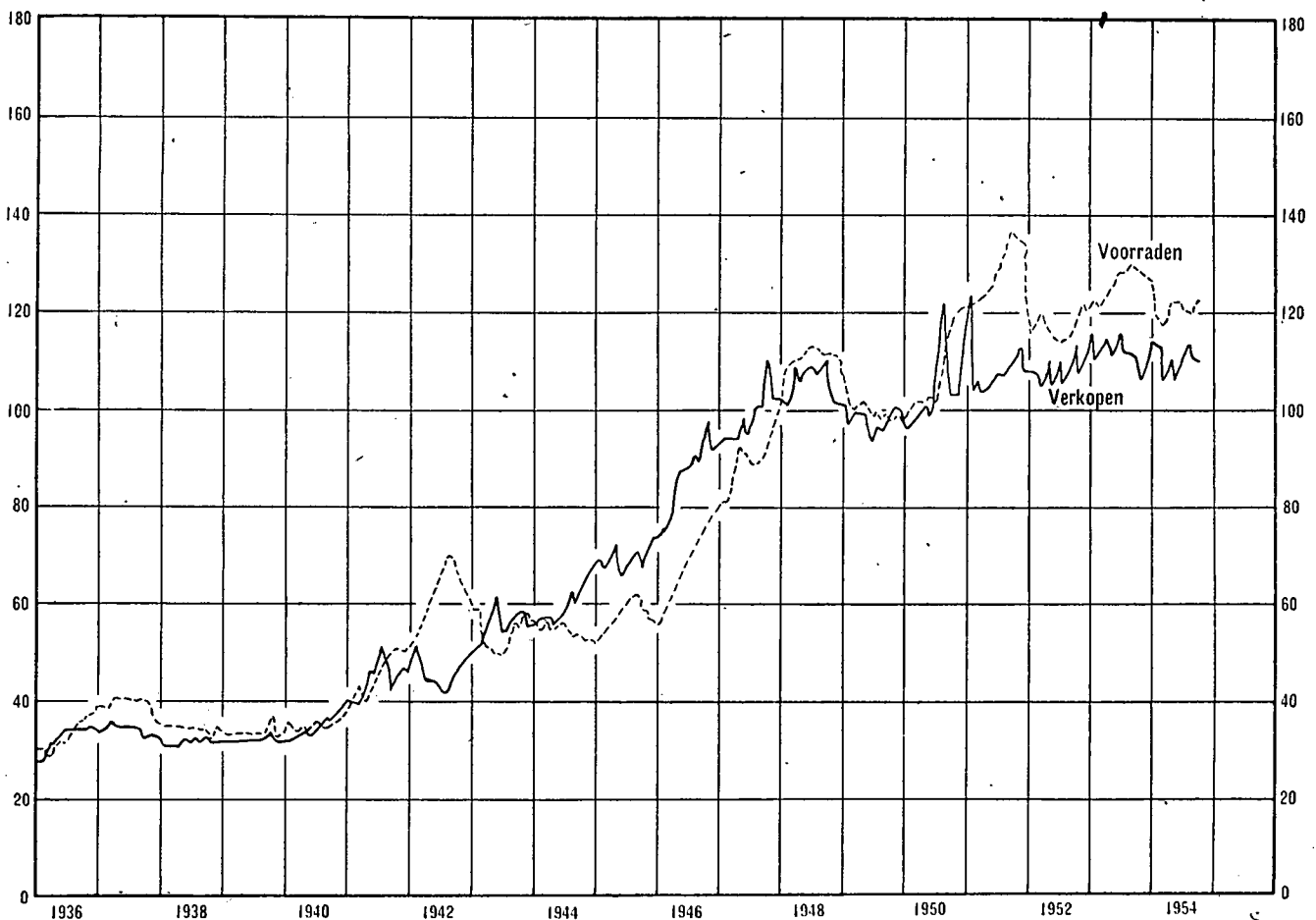
Voorraadpolitiek.

Silbert meent dat de meerderheid der detaillisten tot

GRAFIEK I.

Vorraden en verkopen in Amerikaanse warenhuizen

1947/49 = 100

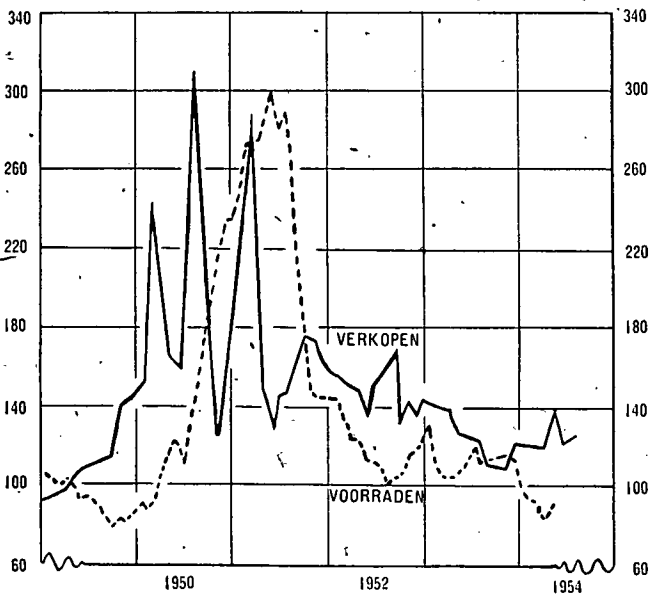
Bron: Federal Reserve Bank.

nu toe een voorraadpolitiek heeft gevolgd, die de economische fluctuaties heeft verscherpt en die daarbij niet geleid heeft tot maximale bedrijfsresultaten op de lange duur. Weliswaar hebben de inkopers in de meeste detailbedrijven gezonde richtlijnen gekregen, maar in tijden van opwinding worden die richtlijnen blijkbaar opzij geschoven. De ervaring leert dat uit vrees voor goederenschaarste en oplopende prijzen de inkopers zich overkopen, terwijl in het tegenovergestelde geval niet zelden de inkoop wordt stop gezet, gegeven orders worden geannuleerd en voorraden in een paniekstemming worden geliquideerd uit vrees voor prijsdalingen en geringere kooplust.

Grafiek I geeft het verloop der voorraden en verkopen der Amerikaanse warenhuizen. Silbert noemt in deze — weliswaar bewogen — periode, 15 fasen waarin de voorraden in een aanmerkelijk sneller tempo toegenomen, resp. gedaald zijn dan de verkopen. Hij meent, dat de voorraden in de detailhandel het gunstige midden moeten houden tussen een zo groot mogelijke omzetsnelheid enerzijds en de door het kopend publiek gewaardeerde assortimenten anderzijds.

GRAFIEK II.

Vorraden en verkopen in Amerikaanse warenhuizen
(Radio- en televisietoestellen)
1947/49 = 100

Bron: Federal Reserve Bank.

De tweede grafiek toont ons een „close up” van grafiek I. Hier zien wij intussen wel het verloop der voorraden, maar niet de voorraadpolitiek. Eind 1950, begin 1951 konden de fabrikanten bij lange na niet alle orders accepteren en zelfs niet alle geaccepteerde orders uitvoeren. Ware dit wel mogelijk geweest dan zouden de voorraden medio 1951 nog aanmerkelijk hoger zijn geweest. Anderzijds zijn gedurende de daarop volgende maanden zeer veel pogingen gedaan om orders te annuleren of op te houden. Als de fabrikanten de verzoeken hiertoe hadden ingewilligd dan zouden de voorraden medio 1952 nog aanmerkelijk lager zijn geweest. Hier kan ongetwijfeld worden gesproken van een voorraadpolitiek van „hollen en stilstaan” gegrond op vrees en die geeft zelden goede adviezen.

Een goed gevoerde propaganda voor een meer gematigde inkooppolitiek zou onder de huidige omstandighe-

den kunnen wijzen op het belang van assortiment in artikelen waarnaar het publiek vraagt of waarschijnlijk zal vragen. Die artikelen niet te kopen omdat in andere artikelen de voorraad te groot is verkleint de verkoopkansen. De ervaring leert dat in de beruchte dertiger jaren tal van detailzaken hun positie blijvend hebben kunnen verbeteren door het durven aanhouden van grotere voorraden, waar anderen hun klanten en hun positie verspeelden door gebrek aan assortiment. Hier kan alleen goede propaganda iets bereiken en dan nog slechts indien die wordt gevoerd vóórdat er een paniek uitbreekt, want in een periode van opwinding kan de individuele detaillist geen effect sorteren met een gematigde inkooppolitiek.

Verkoopkunde.

In een periode van hoogconjunctuur pleegt de verkoper zijn vak te verleren en zijn noodzakelijke houding te verliezen. Silbert adviseert dan ook de verkopers opnieuw te trainen en hierbij zal het vooral nodig zijn de algemeen economische en maatschappelijke waarde van de verkoopfunctie te belichten. Zeer velen zien in het verkopen niet meer dan een verplaatsing van de afzet van het ene bedrijf naar het andere, resp. van de ene bedrijfstak naar de andere. De redenering als zouden de mensen hun geld slechts één keer kunnen uitgeven, klinkt weliswaar zeer aannemelijk maar is toch niet houdbaar. Bekwame verkopers bevorderen niet alleen de welvaart van hun eigen bedrijf, maar zij vergroten ook de totale afzet. Immers, zij houden de consument begeerenswaardige producten voor en stimuleren hem aldus tot besteding van zijn inkomen, grotere ambitie en tot betere prestaties.

Reclame.

Afzonderlijk wijst Silbert op de noodzaak om grotere bedragen voor reclame uit te trekken, naarmate de kooplust geringer wordt. Daarbij zal het noodzakelijk zijn om — meer dan voorheen — aandacht en geld te besteden aan het onderzoek naar het nuttig effect der gevoerde reclame. Het woord reclame is dermate versleten dat het vereenzelvigd wordt met advertenties, folders, uithangborden, etc. Reclame brengt de consument tot kopen en dit kan allerminst van alle advertenties etc. worden gezegd. Niet zelden worden er advertenties geplaatst die niet alleen geen nuttig effect hebben maar die zelfs een negatief resultaat opleveren.

Het is uiterst moeilijk om vast te stellen waarom de consumenten doen zoals zij doen en dit maakt het hanteren der reclamemiddelen uiterst moeilijk. Waarschijnlijk kan een gegeven reclamebudget nuttiger worden besteed door één fabrikant dan door diens afnemers-detaillisten. Dit pleit voor een ruimere toepassing van het merkartikel, mits de detaillisten loyaal inhaken op de door de fabrikant gevoerde reclame en mits de fabrikant openstaat voor de suggesties van zijn afnemers, die nu eenmaal dichter bij de uiteindelijke klant staan.

Consumentencrediet.

In weerwil van de — volgens onze begrippen — ruime toepassing die er in de Verenigde Staten van het consumentencrediet wordt gemaakt, adviseert Silbert een nog ruimere toepassing van dit crediet. Als de consument zijn loonzakje veilig wil stellen dan zal hij het bedrijfsleven van voldoende orders moeten voorzien en van

meer orders naarmate de Overheid minder (bewapenings-) opdrachten gaat geven. In een vredes-economie zal het kopend publiek weer zijn overheersende plaats in de markt moeten innemen waarvan het tijdens en na de oorlog verdrongen is geweest. Daarbij is de productiecapaciteit intussen aanmerkelijk groter geworden.

Hier komt de vraag aan de orde in hoeverre het consumentencrediet de kooplust kan vergroten, resp. de koopweerstand kan verkleinen en verder of de consument aan zijn verplichtingen zal voldoen. De kooplust kan niet worden gewekt voor producten die buiten het bereik liggen van de consument. Het consumentencrediet brengt begerenswaardige producten van deze tijd binnen het bereik van de overgrote meerderheid. Zo kan dit crediet meer distributiekosten elimineren dan de kosten die er aan zijn verbonden en Silbert verwondert zich er dan ook over dat zoveel detaillisten meer bezorgd blijken om een geringe stijging van het percentage verliezen door wanbetaling, dan om de veel hogere kosten die voortvloeien uit teruglopende omzetten en prijsverlagingen.

Niet alleen wekt dit crediet de kooplust door de producten bereikbaar te maken, maar ook door het bezwaarlijke van de betaling enigszins in het verkleinend perspectief van de tijd te schuiven. Op een contant-basis ziet de consument de betaling „levensgroot” in het heden, maar het aantrekkelijke — het genot van het te kopen product — ziet hij perspectivisch kleiner naarmate het product duurzamer is. Het is volkomen onredelijk te verwachten dat de gemiddelde consument vandaag zal willen en kunnen betalen voor wat hij in de komende maanden en jaren zal genieten. Door het onaantrekkelijke van de betaling in het perspectief van bijv. tien maanden te plaatsen, waar het genot van het artikel in het perspectief van tien jaar wordt verkleind, daar is de handicap van het duurzame product nog slechts zeer weinig weggenomen.

Kopersweerstand is een complex van negatieve gevoelens als weerzin tegen nuttige arbeid, voorzichtigheid, vrees, wantrouwen, enz. Een algemene sfeer van voorzichtigheid kan een kopersstaking ontketenen en hieruit kan de vrees groeien voor overproductie en werkeloosheid waardoor de koopstaking steeds verder om zich heen grijpt. Hiertegenover kan crediet met effect optreden want crediet is positief en impliceert vertrouwen.

Een ruime en verstandige toepassing van het consumentencrediet kan een vloed van pessimisme keren...

Verliezen door wanbetaling in de Amerikaanse warenhuizen

(Per soort consumentencrediet en in procenten van de verkoop in de betreffende soort crediet)

Jaar	Maandrekening	Afbetaling	„Revolving credit” a)
1930	0,50	1,75	—
1931	0,75	2,10	—
1932	1,30	3,10	—
1933	1,30	4,04	—
1934	0,60	1,00	—
1935	0,40	0,70	—
1936	0,30	0,80	—
1937	0,30	0,80	—
1938	0,27	1,13	—
1939	0,20	0,70	—
1940	0,21	0,59	—
1941	0,19	0,61	—
1948	0,23	0,53	1,90
1949	0,34	0,66	1,45
1950	0,12	0,54	0,73
1951	0,17	0,54	0,87
1952	0,20	0,50	0,86
1953	0,12	0,48	0,73

a) Te vergelijken met de in de confectie zaken voorkomende „abonnementen”
Bron: 1930-1938: Retail Credit Survey, Department of Commerce.
1939-1941 en 1948-1953: Credit Management Yearbook, National Retail Dry Goods Association.

niet ongedaan maken. In 1934 heeft de Amerikaanse Regering instellingen in het leven geroepen die de ruime toepassing van het consumentencrediet moesten gaan bevorderen, zoals „Federal Housing Authority” en „Electric Home and Farm Authority”. Toen had de vloed van pessimisme echter al enkele jaren over het land gespoeld. Thans wil men zulk een vloed voorkomen.

Ook in Amerika maken de meest-credietwaardige consumenten zo min mogelijk gebruik van het afbetalingscrediet omdat de detailhandel daarvoor kosten in rekening brengt. Het rekeningcrediet daarentegen wordt zonder credietkosten verleend en daarvan maken alle Amerikanen gebruik. Zo geeft de eerste kolom in voorgaande tabel een juist beeld van het risico van consumentencrediet dan de twee overige kolommen, die het risico aanduiden inzake de minder credietwaardigen. Intussen hebben de ergste depressiejaren de credietwaardigheid van de consument onomstotelijk bewezen en sindsdien zijn dan ook de Amerikaanse banken er toe overgegaan de kanalen in te korten waarlangs dit crediet de consument placht toe te vloeien.

Afbetalingscrediet a)

(uitstaande bedragen per soort van credietgever)

	31 December 1941		31 December 1954	
	in mln dollars	in pCt	in mln dollars	in pCt
Handelsbanken	1.589	26,5	8.633	38,4
Fin. maatschappijen	1.925	32,1	6.421	28,6
Detailzaken	1.200	20,0	3.532	15,7
Overige	1.284	21,4	3.881	17,3
Totaal	5.998	100,0	22.467	100,0

a) Bron: Federal Reserve Board.

Uit bovenstaand staatje blijkt dat de Amerikaanse handelsbanken thans ca 5½-maal zoveel in het afbetalingscrediet hebben geïnvesteerd dan in 1941, terwijl het totaal geïnvesteerde bedrag 3¼-maal zo groot is geworden. In 1929 hadden de handelsbanken naar schatting slechts \$ 150 miljoen aan „instalment paper”. Verder moge het vertrouwen in de credietwaardigheid van de consument blijken uit de grote omvang van het in „personal loans” geïnvesteerde bedrag, t.w. \$ 4,9 mrd per einde 1954, tegen \$ 4,4 en \$ 3,9 mrd per einde 1953 en 1952. Bij deze „personal loans” verstrekken de banken rechtstreeks crediet aan de consument, terwijl bij andere vormen het eerste risico voor de bank wordt opgevangen door de detaillist en of de financieringsmaatschappij.

*
*
*

Door een gematigder voorraadpolitiek, door hertraining der verkopers, door meer en betere reclame en door een ruime en verstandige toepassing van het consumentencrediet kunnen de detaillisten niet alleen tot gunstiger bedrijfsresultaten komen „in the long run”, maar ook in belangrijke mate bijdragen tot de economische stabiliteit, door er voor te zorgen dat het kopend publiek blijft kopen.

Schiedam.

F. J. G. SCHRIJVER.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

In het laatste deel van de verslagweek trad een lichte ontspanning op in de tot dusverre uiterst krappe geldmarktsituatie. De marktdiscounto's vertoonden enige daling, voor het zeer kortlopende papier bijv. van 1¾-7/8 pCt tot 1½ pCt en voor sommige lange termijnen met ca 1/8 pCt. De callgeldnotering bleef echter op het maximum van 1 pCt gefixeerd.

De oorzaak van de verruiming lag geheel bij het pas-

seren van de 22e van de maand, het slottijdstip van de jongste periode, waarover de banken een gemiddeld kaspercentage van 10 pCt moesten halen. Nu deze krachttoer, die slechts dank zij een extra beroep op De Nederlandsche Bank van meer dan f 200 mln rekening courant-crediet volbracht kon worden, achter de rug was, werd laatstgenoemd voorschot uiteraard snel afgelost. I.v.m. de voor Nederlandse verhoudingen hoge debetrente voor dit crediet, kan men de huidige werking van de kaspercentageregeling praktisch beschouwen als een geldboete op het te veel, resp. te vlug kopen van schatkistpapier. Betogen over het terugdringen van een inflatoire credietverlening door de banken aan het bedrijfsleven kunnen hierbij gevoegelijk achterwege worden gelaten; de aanzienlijke aankopen van schatkistpapier bij de Agent op en direct na 18 April (nl. voor ca f 220 mln) waren voor het beroep op de Centrale Bank verantwoordelijk.

Ten aanzien van deze laatste, achteraf gezien te grote, aankopen, moet wel in aanmerking worden genomen, dat de banken de laatste jaren bij voortduring in de grootste onzekerheid worden gelaten of de monetaire autoriteiten schatkistpapier zullen afgeven, en zo ja, in welke termijnen en tegen welke rentepercentages. Wat betreft de consequenties van mogelijke misrekeningen hierbij, verkeren zij voorts steeds in het ongewisse omtrent de door de Centrale Bank te volgen open-marktpolitiek. Zo was de omvang der jongste verkrapping in verhouding tot vorige gelegenheden groot, vnl. doordat laatstgenoemde instelling thans, in tegenstelling tot vorige keren, niet bereid was tegen een matig rentepercentage papier uit de markt te nemen.

De kapitaalmarkt.

Het koersniveau op de aandelenmarkt vertoonde gedurende de verslagweek een niet onbelangrijk herstel, zelfs in zodanige mate, dat de algemene aandelenindex op Vrijdag 27 Mei jl. een nieuw hoogterecord bereikte. De koersontwikkeling der grote internationale fondsen was hierbij ook ditmaal doorslaggevend. De stijging hiervan werd door verschillende factoren bevorderd, bijv. hernieuwde arbitrage-vraag, het koersherstel in Wallstreet, de Britse verkiezingsuitslag en het bericht, dat in Amerika kleine coupures van certificaten Unilever over de toonbank verhandeld zullen worden. Enige teleurstelling was er gedurende de verslagweek echter ook, nl. door de dividendannonces van de Ver. Deli Mij en de H.V.A., die over 1954 een dividend van 8 pCt (v.j. 10 pCt over 14 maanden), resp. 6 pCt (v.j. 7 pCt) zullen uitkeren.

Evenals het geval was bij vroegere koersinzinkingen, ging die van de vorige weken gepaard met relatief kleine omzettingen. Bedroeg de aandelenomzet in de maanden Januari t/m April 1955 achtereenvolgens f 69, 73, 81 en 72 mln nominaal, of per beursdag gemiddeld f 3,3, 3,6, 3,5 en 3,8 mln, gedurende de tweede helft van Mei schommelde zij tussen f 2 en 3 mln per dag. Deze ontwikkeling geeft de optimisten aanleiding er op te wijzen, dat de grondtendentie van de aandelenmarkt nog steeds vast is.

De vrij langdurige geldmarktcrapte blijkt — zoals i.v.m. het onder geldmarkt beschreven technisch karakter dezer crapte niet verwonderlijk is — niet tot een rentestijging op de Nederlandse obligatiemarkt te hebben geleid. De ter beurze genoteerde staatsfondsen vertonen momenteel ongeveer de volgende rendementen:

nominaal rentepercentage	gemiddelde resterende looptijd (in jaren)	rendement (pCt)
3	8 à 9	2,8
3	13 à 17	3,0
3½	17 à 25	3,1 à 3,2
3½	12 à 13	3,1 à 3,3

Voor particuliere houders moet bij de rendementen der 3½ en 3½ pCt leningen echter nog met een ongunstige fiscale factor rekening worden gehouden. De betreffende koersen liggen nl. van 1½ tot 4 pCt boven pari; dit agio komt niet in aftrek voor de inkomstenbelasting, die echter wel de coupons ten volle belast.

Aand. indexcijfers (1953 = 100)	20 Mei 1955	27 Mei 1955
Algemeen	192,0	196,2
Internat. concerns	243,0	251,0
Industrie	149,8	150,7
Scheepvaart	138,9	140,9
Banken	143,6	145,0
Indon. aand.	147,9	147,5
Aandelen		
Kon. Petroleum	556	572½
Unilever	411	428
Philips	383	395¼
A.K.U.	296½	304
Kon. N. Hoogovens	319½	319½
Van Gelder Zn	277	281½
H.A.L.	183½	180½
Amsterd. Rubber	119¼	120¼
H.V.A.	154½	147¾
Staatsfondsen		
2½ pCt N.W.S.	79¼	79½/16
3-3½ pCt 1947	101¼	101¾
3 pCt Grootboek 1946	99½/16	99½/16
3 pCt Dollarlening	97¼/16	97½
Diverse obligaties		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI	101¾	101¾
3½ pCt Bkv. Ned. Gem. 1954 II/III	101¾/16	101¾/16
3½ pCt Philips 1948	103¼	103¼
3½ pCt Westl. Hyp. Bank	100¾	100½

J. C. BREZET

STATISTIEKEN

INTERIM-INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN IN NEDERLAND 1) 2)

1948 = 100	1951	1952	1953	Jan. 1955	Febr. 1955	Mrt. 1954
Voedselmiddelen:						
plantaardige	142	141	137	128	126	124
dierlijke	105	119	110	119	115	111
totaal	122	129	123	123	120	117
Grondstoffen voor:						
houtwaren	172	157	147	161	161	161
chem. producten	145	141	120	121	121	121
textielwaren	193	149	140	138	138	136
leer en leerwaren	194	127	134	113	113	113
metaalwaren	182	179	147	150	151	154
papier 3)	225	149	106	118	118	118
hulpstoffen	157	177	179	182	182	183
totaal	171	166	156	158	158	158
Afgewerkte prod.:						
glas, aardewerk, enz.	125	131	149	158	158	158
houtwaren	110	111	104	115	116	116
chem. producten	137	132	121	128	127	128
textielwaren	166	138	134	141	141	140
leer- en rubberwaren	160	137	135	135	136	136
papierwaren	182	153	131	147	149	150
metaalwaren	147	148	140	141	143	145
gefabriceerde voed. en genotmiddel.	131	134	131	137	136	135
overige producten	131	129	138	169	164	157
totaal	143	135	132	139	139	138
Algemeen indexcijfer	143	140	341	138	137	136

1) Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

2) De wegingscoëfficiënten zijn vastgesteld overeenkomstig de verhoudingen in 1948.

SPECIFICATIE DER EMISSIES IN APRIL 1955

(Bedragen in duizenden guldens, koersen en rentevoeten in pCt)

	Bedrag (nominaal)	Koers	Bedrag (reëel)	Rent-voet	Loop-tijd
Obligaties:					
Overheid:					
Investeringscertificaten	47	100	47	3	14½)
Beleggingscertificaten	3	100½	3	3½	44½)
Particulieren:					
Gerestoreerde Kerk van Scheveningen	300	100	300	3½	37 ½)
N.V. Houthandel v/h G. Alberts Lzn. en Co. te Middelburg	1.000	100	1.000	3½	25 ½)
Aandelen:					
F. Kloos en Zonen's Werkplaatsen N.V. te Kinderdijk	813	105	854		
Indola N.V. te Voorburg	1.010	100	1.010		
N.V. Veneta, Verenigde Nederlandse Tapijt-industrie N.V. te Hilversum	656	100	656		
N.V. H. A. de Vries' IJzerhandel te Amersfoort	300	100	300		

½) Versterkte en/of vervroegde gehele of gedeeltelijke aflossing van zekere datum af toegestaan.

EMISSIES IN 1955
(Reële bedragen in duizenden guldens)

Maand	Obligaties	Aandelen	Totaal	Waarvan conversies	Uit omzetting van andere beleggingen en geblokkeerd te goet	Nieuw geld
Januari	602.588	114.014	716.602	—	13	716.589
Februari	27	18.660	18.687	—	27	18.660
Maart	101.007	4.080	105.087	—	7	105.080
April	1.350	2.820	4.170	—	50	4.120

BANK INDONESIA

(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, muntmat., goud en saldi aan conv. valuta en vorderingen in goud op de Regering	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Devisiezondfonds valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. Indon.
13 April 1955	952.946	407.191	1.781.135	297.474	5.093.971
20 April 1955	952.946	383.252	1.732.992	305.280	5.200.183
27 April 1955	952.947	393.659	1.702.305	337.216	5.247.071
4 Mei 1955	952.947	399.893	1.688.791	314.208	5.465.783
11 Mei 1955	952.947	413.192	1.666.636	314.244	5.766.044
18 Mei 1955	952.947	403.848	1.662.012	306.113	5.880.081

Data	Bankbiljetten in omloop	Devisiezondfonds buitenlandse passiva	Rekening courant saldi v/d Reg. v/d Rep. Indon.		Van anderen
			Bijzondere rekening inzake de E.C.A. hulp		
13 April 1955	7.467.798	1.685.230	494.868		2.205.612
20 April 1955	7.669.334	1.670.814	494.868		2.069.061
27 April 1955	7.614.137	1.635.301	494.868		2.210.968
4 Mei 1955	7.641.321	1.672.359	494.868		2.343.860
11 Mei 1955	7.798.427	1.664.151	494.868		2.483.909
18 Mei 1955	8.021.146	1.661.506	494.868		2.339.901

NATIONALE BANK VAN BELGIË

(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Goudvoorraad	Tegoed op het buitenland	Vorderingen op het buitenland i.v.m. betalingsaccorderen	Handelspapier op België en overheidseffecten	Voorschotten overheidsfondsen
21 April 1955	41.882	2.744	10.461	13.220	170
28 April 1955	41.938	3.004	10.802	14.439	273
5 Mei 1955	42.164	2.807	10.966	14.387	411
12 Mei 1955	42.277	2.503	11.084	14.005	274
18 Mei 1955	42.333	2.436	10.606	12.966	281
26 Mei 1955	42.390	2.240	10.571	14.239	513

Data	Deel- en pasmunt	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi					Verbintenissen t.o. het buitenland i.v.m. betalingsaccorderen	
			gewone rek.	rek. Acc. Econ. Sam. v.	Banken in het buitenland	Diverse rekeningen courant	E.B.U.-landen	Andere	
21 April 1955	826	102.903	2	96	187	1.220	338	612	
28 April 1955	724	103.811	2	96	221	1.598	851	554	
5 Mei 1955	732	104.242	5	76	207	1.320	1.078	551	
12 Mei 1955	749	103.241	6	76	209	1.464	1.182	521	
18 Mei 1955	763	102.742	3	76	202	1.240	476	480	
26 Mei 1955	670	103.096	7	76	198	1.372	457	489	

MEDEDELING aan adverteerders en reflectanten op brieven onder nummer

Alle correspondentie met betrekking tot advertenties in „E.-S.B.” gelieve U rechtstreeks te zenden aan:

Advertentieafdeling
„ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN”
Postbus 42 - Schiedam

Abonneert U op DE ECONOMIST

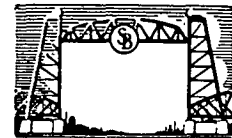
Maandblad onder redactie van:

Prof. P. Hennipman, A. M. de Jong, Prof. P. B. Kreukniet, Prof. H. W. Lambers, Prof. J. Tinbergen, Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. F. de Vries, Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60; voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10.

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

Reis- en Zakendevisen

N.V. SLAVENBURG'S BANK

Rotterdam - Amsterdam - Den Haag - Dordrecht
Haarlem - Schiedam - Amersfoort - Maassluis

Vlaardingen - IJsselmonde - Utrecht

AGENTSCHAPPEN:

Zevenbergen - Vianen - Middelharnis/Sommelsdijk
Vrijhoeve-Capelle - Zwijndrecht

Te Amsterdam wordt een

REPETITOREN-PRAKTIJK

aangeboden, hoofdzakelijk voor

SOCIALE ECONOMIE

met ingang van 1 Augustus a.s. Het betreft een goed renderende praktijk, welke een volle dagtaak meebrengt. Gelegenheid tot inwerken. Huis eventueel beschikbaar. Brieven onder no. E.S.B. 22-1, Bur. v. d. Blad, Postbus 42, Schiedam.